

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Radek Veselka

**Přechod Ruské federace kunitárnímu státu
a Ukrajiny kfederativnímu zřízení?**

Bakalářská práce

Praha 2017

Autor práce: **Radek Veselka**

Vedoucí práce: **PhDr. Michael Romancov, Ph.D.**

Rok obhajoby: 2017

Bibliografický záznam

VESELKA, Radek. *Přechod Ruské federace k unitárnímu státu a Ukrajiny k federativnímu zřízení?* Praha, 2017. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Michael Romancov, Ph.D.

Abstrakt

V této práci jsou komparovány dvě protichůdné tendence v rámci rozdělení vertikální struktury moci na území Ruské federace, respektive Ukrajiny. Na základě odborných textů jsou objasněny základní funkční rozdíly mezi unitárním státem a federací, které jsou poté aplikovány na dva konkrétní případy. V práci je popsán vývoj ruského federalizmu a formování vertikálního systému na Ukrajině. Na základě přijatých zákonů a politických kroků je poté zkoumán rozdíl mezi ústavními normami a reálným fungováním v praxi. Zatímco v Rusku můžeme pozorovat, především od nástupu Vladimíra Putina, stále silnější centralizační tendence, Ukrajina je od roku 2014 v procesu decentralizační reformy. Představena, jako diskutovaná možnost budoucího vývoje Ukrajiny, je v práci také federalizace země.

Abstract

Two opposing tendencies of a vertical power structure in territories of Russian federations and Ukraine are being discussed in this theses. Based on articles of some experts, the basic functional differences between the unitary state and federation are explained. They are then applied on two specific cases. In this theses there is described the development of Russian federalism as well as formation of a vertical system structure in Ukraine. Based on adopted laws, the difference between constitutional standards and real-life practice are examined. According to this theses, we can see in Russia, especially since inauguration of president Putin, rising centralization tendencies, while Ukraine has gone through the process of decentralization reform since 2014. There is introduced federalization of Ukraine as a possibility for future development in the end of this theses.

Klíčová slova

Ruská federace, Ukrajiny, unitární stát, federace, decentralizace, centralizace, federalizace, vertikála moci, V. Putin, reforma

Keywords

Russian federations, Ukraine, unitary state, federations, decentralization, centralization, federalization, the vertical of power, V. Putin, reform

Rozsah práce: 77 617 znaků

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze, 29. července 2017

Radek Veselka

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval především svému vedoucímu PhDr. Michaelu Romancovovi, Ph.D. za cenné rady a připomínky k práci. Dále bych rád poděkoval své rodině a přítelkyni za jejich trpělivost během psaní této práce.

Univerzita Karlova v Praze
Fakulta sociálních věd
Institut politologických studií

Teze bakalářské práce

**Přechod Ruské federace k unitárnímu státu a unitární Ukrajiny
k federativnímu zřízení.**

Jméno: Radek Veselka
Předmět: Metodologický proseminář II
Obor: Politologie a mezinárodní vztahy
Ročník: 2.
Akademický rok: 2014/2015
Datum odevzdání: 4. 6. 2015

Volba tématu

Téma, jeho vymezení:

Tématem mé bakalářské práce bude vývoj a politické směřování Ruska, respektive Ukrajiny, od rozpadu Sovětského svazu v roce 1991 až po ruskou anexi Krymu v roce 2014. Ve své práci budu sledovat politický vývoj těchto zemí od rozpadu Sovětského svazu, až po události roku 2013 na Ukrajině, počínaje revolucí („Majdanem“) a vrcholící březnovou anexí Krymu v roce 2014 jako demonstrativní prvek politického směřování jak Ruska, tak Ukrajiny. Zkoumat však nebudu pouze události nedávné, ale zaměřím se také na to, jaký vliv mělo na ruské směřování období Chruščova a následný nástup Vladimíra Vladimiroviče Putina. Stejně tak budu analyzovat zásadní politické změny na Ukrajině a jak ovlivnili její budoucí rozhodování a směřování.

Disciplinární relevance tématu:

Téma mé bakalářské práce je relevantní studiu jak politologie, tak mezinárodních vztahů. Z oblasti politologie budu pracovat s různými politologickými teoriemi politických systémů a státních zřízení a následně je budu aplikovat na dané případy. Budu aplikovat teorie Davida Eastona, Giovanniho Sartoriho nebo například Gabriela Almonda na konkrétní případy Ruska a Ukrajiny v závislosti na změnách, které tyto státy v posledních letech prodělaly.

Z oblasti mezinárodních vztahů budu poté zkoumat aspekty integrace, moci a vývoj a závislost rusko-ukrajinských vztahů.

Cíle výzkumného projektu

Výzkumný cíl:

Pomocí patřičných teoretických základů budu ve své práci zkoumat dvě zásadní otázky. Zda je možné, že se na území Ruské federace děje proces změny státního zřízení a že Ruská federace přechází postupnými kroky k stále větší centralizaci a tím se stává spíše unitárním státem, než federací. Na Ukrajině budu zkoumat proces zcela opačný, tedy zda se unitární Ukrajina na základě svých nedávných politických rozhodnutí nevydává na cestu stát se federací.

Mým hlavním výzkumným cílem bude analýza nedávných změn v konstitucích obou zemí a následné zhodnocení, jaký vliv tyto změny měly na daná zřízení. Budu aplikovat tyto konkrétní analýzy na konkrétní teoretické definice, rámce a struktury státního zřízení.

Konceptualizace:

Mými klíčovými pojmy budou nepochybně pojem *federace* a naopak pojem *unitární stát*. Nejprve budu pracovat s obecně platnými definicemi těchto pojmů, později je budu komparovat s definicemi, jak je uvádí ústavy Ruské federace a Ukrajiny. Bude zajímavé porovnat, liší-li se nějak pohled na tyto pojmy z hlediska globálního konsenzu a z hlediska Ruské federace a Ukrajiny. S touto problematikou budou úzce souviset pojmy *centralizace* a *decentralizace*. V mé práci bude na tyto pojmy nahlíženo jako na jeden z nástrojů přechodu od jedné formy státního zřízení ke druhému.

Klíčový pro mě bude také pojem *státní zřízení*, který bude provázán celou mojí prací. Provedu analýzu vývoje tohoto pojmu a náhledu na něj. Opět se zaměřím na to, jak je tento pojem vnímán v ruském, respektive ukrajinském kontextu.

Současný stav poznání:

V politologickém diskurzu už vzniklo spousta textů, týkající se analýzy ruského politického systému a fungování státního zřízení od rozpadu Sovětského svazu. Některé knihy přímo pojednávají o krizi Ruské federace a sílící centralizaci. O krizi federace pojednávají například Andrew Konitzer a Stephen K. Wegren ve svém článku *Federalism and Political Recentralization in the Russian Federation: United Russia As the Party of Power*.

Není to však zdaleka jediný článek, který na toto téma v poslední době vzniknul a který podrobím své analýze. Vycházet budu hlavně z konstitucí mnou zkoumaných aktérů. Jak je v nich daná problematika zakotvena a jaké byly přijaty změny, které měly důsledek na fungování daných států. O těchto změnách také pojednává například Sergey A. Belov v článku *Recent Developments in Russian Constitutional and Administrative Law*. Stejný stav poznání je k dispozici i v otázce Ukrajiny. I v tomto ohledu budu zkoumat hlavně přijaté změny v ústavě Ukrajiny, které měly zásadní dopad na její další směřování.

1.

Výchozí teoretický rámec:

Mým výchozím teoretickým rámcem budou klíčové pojmy federace a proti ní ležící unitární stát. Předložím teoretický rámec a definice těchto dvou pojmů. V další části své práce budu tyto dva pojmy porovnávat, představím, s jakými prvky se setkáváme u federace a které prvky tam nenalezneme a naopak jaké prvky jsou typické pro unitární stát a jaké ne. Mým výchozím bodem bude rozpad Sovětského svazu a následné budování dvou samostatných států Ruska a Ukrajiny. Na základě vývoje ústav a příslušné literatury budu nejprve zkoumat proces formování těchto dvou subjektů, přijetí konstitucí a následné uvedení do praxe. Pojednávat budu o tom, jak bylo teoreticky zakotveno u obou aktérů jeho následné budování a postupně budu přecházet od teorie k praktickému zavedení a aplikaci.

Mým dalším teoretickým mezníkem bude pojem centralizace a decentralizace a jeho využití v praxi. Představím, jak je obecně pojem centralizace přijímat a jak byl v minulosti využíván. Jelikož úzce souvisí s federací a unitárním státem, pokusím se demonstrovat jeho teoretickou aplikaci do praxe na příkladu Ruské federace.

Metodologie:

Operacionalizace klíčových pojmů:

Z hlediska metodologie budu zkoumat a následně aplikovat na konkrétní případ (Ruská federace) jednotlivé prvky federace, jakými jsou například svéprávné postavení jednotlivých států, fungování federálních orgánů, dvojí občanství, dělba moci. Po teoretickém rozebrání těchto jednotlivých prvků budu zkoumat, jak tyto aspekty reálně fungují v ruské federaci a jak se jejich fungování měnilo v závislosti na zásadních přijatých konstitučních změnách. Zde bude důležité ukázat, na jaké subjekty se Ruská federace dělí, co je charakteristické pro jednotlivé územní celky a jaké funguje propojení mezi regionem a federativní úrovní.

Dalším pilířem bude unitární stát a s ním související prvky, jako například jednotný právní řád, územní autonomie, suverenita, svrchovanost apod. V tomto případě budu jednotlivé prvky aplikovat na případ Ukrajiny a opět budu zkoumat jejich vývoj v závislosti na přijatých změnách.

Použitá metoda / metodologický rámec:

Metodologickým rámcem mé práce bude komparativní případová studie, kdy budu na dvou odlišných případech porovnávat vývoj fungování politických systému a možný přechod od jednoho typu státního zřízení k druhému. Jedním zkoumaným prvkem bude Ruská federace a její inklinace k tomu stát se čím dál tím více centralizovaným státem s unitárními prvky, na druhé straně bude stát Ukrajina, která inklinuje k tendencím opačným, tedy posun od původně unitárního státu k subjektu se značnými federativními tendencemi. Tyto dva případy budu ve své práci vzájemně porovnávat na základě striktně daných definicí.

Způsob řešení tématu:

Ve své práci budu hlavně pracovat s konstitucemi Ruské federace a Ukrajiny. Důležitý pro mě bude ústavní vývoj a legislativní změny, kterými jednotlivé ústavy prošly. Na základě těchto změn budu pomocí komparativní metody srovnávat fungování a vývoj

dvou zemí, které vycházejí teoreticky ze stejného základu, nicméně od roku 1991 se vydaly odlišnými směry. Téma budu řešit pomocí porovnávání teoretických definic zakotvených v konstituci a jejich reálných aplikací.

Jaké jsou nedostatky vaší metodologie? Co skrze ni nedokážete vyřešit a proč?

Na mé metodologické uchopení by mohly mít negativní vlivy některé faktory. Jedním z nich je fakt, že oba procesy vývoje politických systémů, ať už v Rusku, nebo na Ukrajině, jsou dynamické veličiny a mohly by být proto komplikací pro mé metodologické rámce.

Zdroj dat:

Pří používání literatury v mé práci bude nejdůležitějším aspektem zachování objektivnosti v ohledu na dané téma. V poslední době vzniklo spoustu literatury, které nese nějaké zabarvení a značné názorové štěpení můžeme pozorovat i u dnešní společnosti jako celku. Bude proto důležité vycházet z objektivních, ověřených dat a zdrojů.

Velkou výhodou spatřuji v mé znalosti Ruského jazyka, což mi umožňuje číst originální ruské texty (ať už konstitucí, nebo souborům k nim náležícím), aniž bych byl limitován nějakými překladovými nedostatky. Tato znalost mi vytváří velkou příležitost dostat se ke zdrojům, které bych třeba v českém překladu nenašel nebo které by byly přeloženy nesprávně.

Seznam literatury

HODAČ, Jan a Petr STREJČEK. *Politika Ruské federace v postsovětském prostoru a střední Evropě*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2008, 317 s. ISBN 978-80-210-4721-1.

Конституция Российской Федерации (Konstitucija rossijskoj federacii) [online]. [cit. 2015-06-05]. Dostupné z: <http://www.constitution.ru/>

Конституция Украины (Konstitucija Ukrainy) [online]. [cit. 2015-06-05]. Dostupné z: <http://rada.gov.ua/uploads/documents/27396.pdf>

KUBÁT, Michal. *Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2004, 432 s. Politologie (Eurolex Bohemia). ISBN 80-86432-92-0.

КУТАФИН, Олег Емельянович. *Источники конституционного права Российской Федерации (Istochniki konstitucionnogo prava Rossijskoj Federacii)*. Проспект (Prospekt), 2013.

ŘÍCHOVÁ, Blanka. *Přehled moderních politologických teorií*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2014, 303 s. ISBN 978-80-262-0742-9.

SARTORI, Giovanni. *Strany a stranické systémy: schéma pro analýzu*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005. [ISBN 80-732-5062-4](#). S. 234-236.

OBSAH:

ÚVOD	2
1. TEORETICKÝ RÁMEC	4
1.1 Unitární stát	4
1.2 Federace	5
1.2.1 Relevance federalizace pro fragmentované společnosti	7
2. HISTORICKÝ KONTEXT	8
2.1 Institucionální vývoj v Rusku po roce 1989	8
2.2 Nástup Vladimíra Putina k moci	11
2.3 Institucionální vývoj Ukrajiny po roce 1989	12
3. VÝVOJ RUSKÉHO FEDERALISMUS	15
3.1 Původ federalismu v Rusku	15
3.2 Federalismus zakotven v Ústavě z roku 1993	16
3.3 Putinovy federální reformy v praxi	18
3.4 Změny ve vertikální struktuře rozdělení moci za prezidenta Putina	19
3.5 Role Jednotného Ruska při podpoře V. Putina	22
4. UKRAJINA – FEDERALIZACE JAKO OPTIMÁLNÍ ÚSTAVNÍ MODEL?	23
4.1 Formování ukrajinského vertikálního systému a přijetí ústavy z roku 19	24
4.2 Vybrané štěpící linie definující diverzifikaci země	25
4.3 Federalizace jako řešení?	29
4.4 Potřeba decentralizačních reforem	31
ZÁVĚR	34
Seznam zdrojů	36

ÚVOD

Po rozpadu Sovětského svazu se na jeho území vytvořilo 15 nových států, jejichž budoucnost byla poněkud nejistá. Mezi těmito státy se objevila také nově vzniklá Ruská federace a Ukrajina. V průběhu 25 let po rozpadu jsme mohli pozorovat nezvyklý boj za sebeurčení jednotlivých států a boj za znovuoživení svých historických hodnot. Vývoj a směřování nově vzniklých subjektů je do jisté míry determinován také formováním vertikální dělby moci. Toto formování probíhá po celou dobu jejich existence i v Rusku a na Ukrajině, což bude předmětem zkoumání této práce.

Motivací pro vznik této práce bylo vyzorování dvou zcela protichůdných jevů v oblasti vertikálního rozložení kompetencí na území Ruské federace a Ukrajiny. Zatímco Rusko – ústavně definovaná federace se od rozpadu SSSR na základě centralizačních reforem čím dál tím více funkčně přibližuje k unitárnímu státu, Ukrajina, hlavně po několika důležitých událostech minulých let, čím dál tím více artikuluje potřebu decentralizačních reforem a vyvolává diskusi o možné federalizaci svého území. Rozhodl jsem se proto detailně prozkoumat, jak se tyto jednotlivé centralizační, respektive decentralizační tendence odráží v politickém fungování zkoumaných subjektů. Porovnávat budu v práci ústavně definované normy s reálným fungováním v praxi.

Jak již vyplývá ze samotného názvu této práce, metodou mého výzkumu bude komparativní studie dvou států a jejich politického vývoje za poslední 25 let. Na jedné straně bude zkoumána Ruská federace, geneze federalizmu po rozpadu SSSR a klíčové kroky vedoucí k posilování centralistického vládnutí, na straně druhé poté bude stát Ukrajina se svoji historií, ústavní strukturou a politickou genezí. Druhá část této práce nabídne také literární rešerše některých vybraných současných autorů a jejich článků k lepšímu pochopení současného vnímání dané problematiky. Práce je členěna do čtyř stěžejních sekcí, první je teoretický rámec, který nám pomůže lépe definovat a uchopit zkoumanou problematiku, druhou částí je historický kontext, díky kterému lépe pochopíme některé politické a ústavní kroky zkoumaných subjektů. Třetí sekce se bude věnovat výhradně Ruské federaci a centralizačními tendencemi v rámci jejího území, čtvrtá část je nakonec věnována komplexnímu rozboru vertikálních posunů moci na Ukrajině, možné federalizaci jako řešení problému s heterogenitou na jejím území a potřeba decentralizačních reforem.

V teoretické části se budu opírat o práce některých předních politologických autorů, díky kterým vymezím některé důležité termíny, jako třeba unitární stát a federace a s nimi související aspekty, jako například princip subsidiarity, dekoncentrace nebo decentralizace moci. V druhé části budu rozebírat některé aktuální články různých autorů. Pro zachování

objektivity celé práce jsem se rozhodl využívat literárních pramenů jak „západních autorů“ tak ale také například některých autorů ruských nebo ukrajinských.

Cílem této práce je dokázat, že v daném prostoru skutečně existují dva protichůdné jevy (sílicí centralizace a sílicí decentralizace) v rámci Ruska a Ukrajiny. Tyto tendence budou argumentovány konkrétními politickými kroky, přijatými zákony a změnami zákonů v těchto zemích.

1. TEORETICKÝ RÁMEC

Abychom se mohli plně ponořit do zkoumání zvolené problematiky, je nezbytné nastínit některé důležité definice a teorie, o které se bude následně celá práce opírat. V první kapitole vymezím některé stěžejní pojmy, které nám dále v textu budou sloužit jako teoretická základna. Řeč bude především o vertikálním rozdělení moci a s ním souvisejícími formami uspořádání státu – konkrétně unitárním státem a federací a rozdělení kompetenčních pravomocí na základě vztahu centra a jemu územně, nikoli funkčně, podřízených jednotkách.

Vládní forma je v jednotlivých zemích charakterizována určitým rozdělením kompetencí mezi legislativu a exekutivu (mezi parlament, vládu a hlavu státu). Vztah mezi těmito institucemi se nachází na nejvyšší horizontální úrovni v rámci vertikální výstavby státní moci. Vertikální struktura je ve státě definována vertikální dělbou moci a zachycuje především soustavu vzájemné kontroly a vztahů mezi jednotlivými státními orgány na různých horizontálních rovinách státní moci. Vertikální rozložení kompetencí může mít značný vliv na proces vládnutí. Veškeré kompetence vládnutí mohou být koncentrované do jednoho centra, mohou být ovšem také přeneseny na instituce působící v rámci děleného územního principu, vše záleží na tom, jak je nastaveno vertikální dělení moci. Klokočka definuje vertikální strukturu státu „*vztahem mezi orgány státu jako celku a orgány jeho jednotlivých částí, a sice dělbou moci, kompetencí a činností mezi státními institucemi na různých teritoriálních stupních hierarchické struktury moci*“ (Klokočka, 1996, s. 233). Na základě tohoto dělení poté rozlišujeme dva základní typy států: stát **unitární** a **federaci**. Politologie definuje oba typy jako protipóly: unitarismus je definován centralismem, zatímco federaci reprezentuje integrální decentralismus. V běžné praxi ovšem dochází ke vzájemnému prolínání obou rovin. Třetím typem takového uspořádání je **konfederace**, která vytváří protipól unitárních států, neboť centrum takového zřízení disponuje jen velmi omezenými pravomocemi. V dnešní době se ovšem prakticky s konfederací neseťkáváme, za jedinou výjimku je považována Evropská unie, která ovšem funguje na základě prolínání prvků jak konfederace, tak také federace. Pro tuto práci budou tedy stěžejní první dva případy, které budou podrobněji rozebrány v následujících podkapitolách (Klokočka, 1996, s 246-247).

1.1 Unitární stát

Jedním z nejzásadnějších rysů unitárního státu je existence centrální vlády, která je postavena svými kompetencemi nad všechny ostatní subjekty. V unitárním státu tím pádem nenalezneme nezávislé orgány, které by nepodléhaly centrální vládě. Čistý typ takového státu

charakterizuje centrální vláda a centrální administrativa, které vykonávají moc nad celým územím státu. Tento fakt ovšem neznamená, že tyto státy dále nebývají členěny na další administrativní celky (regiony, provincie, obce, atp.) disponujícími některými pravomocemi. Tyto pravomoci jsou ovšem značně limitované a jejich výkon musí vždy korespondovat s politikou vládního centra (to může činnost těchto administrativních subjektů nejen kontrolovat, ale také je kdykoliv zrušit). V unitárním státě existují jedny společné ústavní orgány, jež mají ústavou svěřené kompetence (Říchová, 2007, s. 188).

V poslední době se v politologickém diskurzu ve spojitosti s unitárními státy diskutuje o tzv. **principu subsidiarity**. Ten vychází z předpokladu, že sice každý unitární stát je založen na prvcích homogenity státní moci, ovšem musí zároveň vycházet z heterogenity partikulárních zájmů ve společnosti, stejně jako z autonomie individua. Tento vztah individua a státu je definován právě principem subsidiarity, který říká, že to co jednotlivec může zvládnout vlastními silami, mu nesmí být odňato nebo přikázáno někým jiným. Každá společnost je tím pádem subsidiární, má své členy podporovat a nesmí je nikdy zničit nebo vstřebat. V rámci vertikálního uspořádání státu to znamená, že nadřazené celky nebo společenství mají plnit pouze takové úkoly, které nemohou nebo neumějí nižší celky plnit stejně tak nebo lépe samy. Proto v takové společnosti dochází k dekoncentraci moci, tedy přenesení úkolů na nižší správní celky, jež jsou blíže lidu (Klokočka, 1996, s. 248).

Další cestou je decentralizace. Ta je na rozdíl od dekoncentrace moci spojena s vytvářením menších územně správních, teritoriálních jednotek, jejichž výkon z centra přenesených pravomocí je naprosto autonomní a podléhá pouze právnímu dohledu centra. Tyto jednotky se tedy pohybují volně v centru určeném právním rámcem, který nesmějí překročit. Míra decentralizace se v konkrétních státech liší (Říchová 2007, s. 189). Mezi silně centralizované unitární státy dnes řadíme například Francii, i přes decentralizační zákon vedoucí ke vzniku regionálních volených shromáždění přijatý v roce 1982. Ať už je unitární stát spíše centralizovaný nebo decentralizovaný, je nutné jej kvalifikovat jako unitární, je-li zachována kompetenční suverenita nejvyšších orgánů dále nedělená (v praxi to znamená, je-li centrum schopné upravovat a měnit zákonem postavení autonomních celků) (Klokočka, 1996, s. 250).

1.2 Federace

Federace se na rozdíl od unitárního státu vyznačuje tím, že se jedná o takovou formu ústavní úpravy, která rozděluje moc mezi centrum a vlády jednotlivých konstitutivních částí federalizovaného útvaru. Každý ze subjektů federace má své vlastní kompetence a právo tak rozhodovat v některých záležitostech zcela autonomně. Důležitý je fakt, že žádný ze subjektů

federace nemá možnost rozhodnout o svém vystoupení z federace (zásadní rozdíl oproti konfederaci). Rozdíl oproti unitárnímu státu spočívá v tom, zda jsou kompetence, kterými disponují jednotlivé subjekty, odvozené od federálního celku, či nikoli. U unitárního státu dochází k přenášení kompetencí, ve federativním uspořádání není žádná rovina podřízena nějaké druhé, všechny však působí paralelně. Na této stručné definici federace se shodují do větší míry všichni autoři. V dalších oblastech, především ve funkčních prvcích federace, se však někteří autoři liší (Říchová, 2007, s. 193).

Například italský politolog Giovanni Sartori zdůrazňuje další důležité aspekty, které definují federaci. Jedná se podle něj také o prostorové rozdělení moci. To je spojené s geografickým rozdělením federace na menší prvky – spolkové země, kantony, členské státy. Arend Lijphart naopak zdůrazňuje nutnost psané ústavy, neboť všechny prvky federace potřebují jasně stanovené záruky. Téměř nezbytným znakem federace je potřeba bikameralismu, neboli dvoukomorového parlamentu, v němž horní komora reprezentuje zájmy federalizovaných jednotek. V ruském Federálním shromáždění je v horní komoře – Radě federace zastoupen každý z 85 subjektů Ruské federace dvěma členy. Dalším rysem federace je možnost konstitutivních jednotek podílet se na úpravách (dodatcích) federální ústavy. V praxi bývá aplikováno formou souhlasného hlasování v horní komoře parlamentu. Posledním znakem federace je dělba moci mezi centrum a ostatní prvky federace. Centrum zároveň slibuje, že přenesené kompetence nemohou být federálním jednotkám odebrány. Lijphart dále nabádá bavit se o tzv. decentralizaci federace (Říchová, 2007, s. 197).

Naopak americký teoretik federalismu, D. J. Elazar, dává přednost pojmu ne-centralizovaný systém, který podle něj lépe vyjadřuje skutečnost, že moc je ve federacích natolik rozptýlená, že nemůže být legitimním způsobem a narušením ústavy centralizovaná nebo koncentrovaná (Elazar, 1991, s. 128).

Andreas Auer (2005, s.420) vysvětluje rozmanitost samotných federálních systémů a říká, že existuje tolik forem federálních systémů, kolik je samotných federálních států a každá je nějak specifická. Dále v knize však pokračuje, že stát musí splňovat tři základní podmínky, aby jej bylo možné považovat za federaci. První podmínkou je autonomie, která je dána teritoriálním jednotkám a ty nevyužívají pouze centrem delegované kompetence, ale jsou autonomní do té míry, že ustavují vlastní legislativní, exekutivní a soudní instituce. Druhou podmínkou je tzv. princip superpozice, která v praxi zajišťuje, že moc kterou disponují jednotlivé subjekty státu je podřízená vyššímu právnímu systému a zákony tak musí být pro jednotlivé jednotky závazné. Poslední podmínkou je nakonec participace, tedy proces podílení se jednotlivých jednotek na tvorbě systému na federální úrovni (Auer, 2005, s. 421).

Česká autorka Hana Vykoupilová označuje za federaci ty systémy, kde dané jednotky nejsou v podřízeném vztahu k centru a její orgány zároveň kopírují dělbu moci.

Zároveň zdůrazňuje, že o plné federaci může být řeč pouze tehdy, kdy tyto charakteristiky splňují všechny definované jednotky uvnitř daného státu (Vykoupilová, 2007, s. 19).

Další rozdělení federací přináší Michael Burgess, který je dělí na dvě základní kategorie. Do první kategorie spadají ty federace, které se vyznačují homogenní společností. Takové federace nazývá teritoriální či jedno-národnostní (Německo, Rakousko, USA). Další kategorií jsou ty státy, ve kterých existuje na základě některých konfliktních linií teritoriálně dělená společnost. Takové federaci vznikají především proto, aby zmírnily rozdíly mezi jednotlivými částmi státu tím, že přiznají jistou míru suverenity a samosprávy jednotlivým jednotkám (Burgess, 2012, s. 20-21)

1.2.1 Relevance federalizace pro fragmentované společnosti

Neboť bude dále v práci představena kapitola pojednávající o federalizaci na území Ukrajiny jako možném řešení problémů fragmentací společnosti, považuji za důležité představit v rámci teoretické části existující diskuzi na téma relevance federalizace pro fragmentované společnosti. Hlavní otázkou v politickém diskurzu ohledně relevance federalizace je, zda takové nastavení může vést k stabilitě v daném systému. Nad touto otázkou však dodnes mezi autory nepanuje konsenzus.

Zastánci federalizace jako řešení vnitrostátních konfliktů argumentují třemi hlavními principy. Prvním principem je omezení centrální autority, neboť je ve federaci většinou zaváděn systém brzd a protiváh. Další výhodou je podle autorů ochrana menšin a jejich větší participace při politickém rozhodování. Nakonec zastánci argumentují tím, že federativní systém může zvýšit efektivitu rozhodování, neboť jednotlivé regiony mohou do jisté míry o spoustě problémů rozhodovat autonomně. Z pohledu kritiky federalizace se poté setkáváme s dvěma artikulovanými problémy. Jedním z nich je větší prohlubování rozdílů mezi jednotlivými regiony a druhým je nárůst separatistických tendencí (Monteux, 2006, s. 163-165). Většina autorů se však shoduje na potřebě uznání odlišnosti a potřebě zamezit tomu, aby federalizace na základě konfliktních linií nevedla k tomu, že budou jednotlivé segmenty konstruovány a tím bude omezena spolupráce mezi nimi. Podle autorů může vytvoření jednotek na bázi štěpících linií poskytovat regionálním lídrům prostředky ke zpochybnění centrální autority a k prosazování separatismu na „svém“ území na základě uznání odlišnosti daného subjektu. Autoři upozorňují na nestabilní politické subjekty, které mohou být více náchylné k uplatnění kontroly nad důležitými institucemi, jako například policií, médii apod. V takových systémech může mít federalizace rizikové důsledky a může vést k budoucí nestabilitě (Erk, 2009, s. 193).

Při debatě o relevanci federalizace se často zohledňuje několik faktorů. Prvním z nich je otázka teritoriálního rozložení jednotlivých subjektů v rámci teritoria. Podle McGarryho (1993, s. 33) z pravidla platí, že pokud hranice jednotek federace odpovídají hranicím štěpících linií, může mít následná aplikace federalizace poměrně efektivní účinky (bylo tomu tak například v Belgii). Druhým faktorem je míra odlišnosti jednotlivých segmentů a intenzita jejich vztahu k centru. Teritoriální kontrola je ohrožena zvláště tehdy, považují-li místní autority centrum za riziko pro zachování ekonomických a kulturních specifik daného regionu (Erk, 2009, s. 192). Kritici federalismu často argumentují, že v unitárním státě je možné podporovat mírové soužití mezi jednotlivými segmenty a demokratický vývoj zároveň. Dále také považují za důležité, aby byly minority dobře organizované, neboť málo organizované menšiny představují riziko pro soudržnost společnosti. Důležitou roli zde hraje většina a její chování k menšinám a fakt, do jaké míry je ochotna většina respektovat požadavky menšin. Důležitým prvkem v unitárním státě je dobře a efektivně nastavený systém, který by měl vést k polarizaci společnosti (Lijphart, 2004, s. 99).

2. HISTORICKÝ KONTEXT

Sovětský svaz byl kdysi nazýván zemí, v níž jedna část je podobná na Finsko a druhá na Afghánistán. Tento vtip, který především reflektoval ekonomické, historické a kulturní rozdíly svazových republik SSSR, nám bude ve své podstatě sloužit jako klíč k pochopení následující kapitoly, tedy rozpadu Sovětského svazu a následného vývoje samostatné Ruské federace a Ukrajiny. Ekonomické, historické, kulturní a sociální rozdíly Sovětského svazu byly jen jedním z faktorů, proč se v prosinci 1991 zhroutil a nastolil tak počátek nové epochy. Důvodů bylo samozřejmě více a není předmětem této práce zkoumat je do detailu, zaměřím se proto pouze na ty klíčové, které se později odrazí v budoucím směřování Ruské federace a Ukrajiny (Kagarlitsky, 1992, s. 3).

2.1 Institucionální vývoj v Rusku po roce 1989

Ruská federace (dále jen Rusko či RF) se stala ve vztahu ke zkoumání konsekvencí rozpadu Svazu sovětských socialistických republik (SSSR) jedním z nejdůležitějších článků výzkumu především díky tomu, že se jedná o nejvýznamnějšího nástupce SSSR. Proces rozkladu komunistického režimu v Sovětském svazu započal v druhé polovině 80. let 20. století a je spjat s nástupem Michaila Sergejeviče Gorbačova do nejvyšších stranických funkcí. Tímto se uzavřela neostalinská perioda, reprezentována především generálním tajemníkem Komunistické strany Sovětského svazu Leonidem Iljičem Brežněvem a v závěru

symbolizovaná pokusy o zachování systému během přibližně roční éry J. V. Andropova a K. U. Černěnka. Gorbačov nastolil období tzv. perestrojky, která vedla k postupné liberalizaci: rozšíření svobod (glasnost' v mediální sféře) a snahu o zlepšování zahraničních vztahů. Tím se však paradoxně Sovětský svaz, do té doby jeden ze dvou hlavních aktérů bipolárního uspořádání, ocitl na prahu vlastního zániku (Kubát, 2004, s. 325).

Navenek se tento proces rozkladu projevoval především procesem rozpadu teritoriálního uspořádání SSSR. I přes velkou snahu komunistického centra likvidovat zárodky emancipačních tendencí jednotlivých etnik, vznikla v druhé polovině 80. let v řadě z patnácti sovětských republik národně-emancipační hnutí, jejichž cílem bylo vytrhnout se z sovětského svazku a obnovit národní identitu. Podobně silné tendence nebylo z pohledu Moskvy možné kontrolovat a tyto dramatické události nakonec vyústily v rozpad. Události přelomu 80. a 90. let měly pochopitelně velký vliv na utváření politického systému v nově vzniklém politickém prostoru Ruska. Během sedmdesáti let sovětské éry bylo velmi těžké budovat relevantní opoziční hnutí, demokratizující články tedy po rozpadu vzešly především z řad nižších struktur hierarchie KSSS ve spojení s představiteli regionálních a národnostních elit.

Poslední sovětský generální tajemník byl představitelem nové vlny politické elity. Již v roce 1989 Gorbačov razantně odmítal nomenklaturní zásady vytváření státních institucí. Jeho snaha o transformaci sovětského politického systému samozřejmě vyvolala spoustu rozmanitých reakcí, často negativních. V důsledku vyhlášení Gorbačovových reforem se politická elita rozdělila na několik táborů. Konzervativní křídlo bylo pro omezení restrukturalizace politických základů socialistického státu. Demokratický tábor, naproti tomu, vyžadoval úplný kolaps socialismu. Neúspěšné ekonomické reformy vedly ke katastrofě a generální tajemník byl de facto zbaven moci. Na mocenském vrcholu jej tak vystřídalo anti-sovětské křídlo, mediální prostředky se zaměřily na anti-sovětskou rétoriku a nakonec žádné úsilí konzervativního tábora komunistů nedokázalo zastavit rozpad SSSR (Baranov, 2008, s. 44).

Jedním z výrazných faktorů rozpadu Sovětského svazu a také jedním z klíčových kroků k vyhlášení nezávislosti na území bývalých sovětských republik se stal tzv. Srpnový puč. Hlavním cílem puče bylo jednoduše nedopustit rozpad Sovětského svazu. Na 20. srpna 1991 byla domluvena událost podpisu smlouvy o zachování SSSR. K tomu ale nikdy nedošlo, neboť už o den dříve se pučisté pokusili odstranit M. Gorbačova z vlády. V čele pučistů stáli členové tzv. Zvláštního výboru pro výjimečný stav (ZVVS). Hlavní opoziční silou se ZVVS stala prezidentská administrace, v čele s prezidentem Borisem Jelcinem. Jelcin cítil, že může využít neúspěchu Gorbačovových reforem a stát se tak novým národním hrdinou (Marples,

2004, s. 90-93). Pro zjednodušení se dá tedy říci, že během srpnové konfrontace proti sobě stálo konzervativní křídlo sovětského vedení (komunistů) a politické vedení RSFSR (liberálové) v čele s prezidentem Jelcinem.

Vítězně z tohoto střetu vzešel prezident Jelcin, který hned 23. srpnu 1991 (v přítomnosti M. Gorbačova) podepsal dekret o pozastavení činnosti Komunistické strany RSFSR. Gorbačov zároveň oznámil své odstoupení z pozice generálního tajemníka. Je zřejmé, že Srpnový puč se stal aktivátorem rozpadu SSSR. Ještě v březnu roku 1991 se na území devíti z patnácti republik uskutečnilo referendum, v němž dvě třetiny hlasovaly pro zachování SSSR. I přesto však 8. 12. téhož roku hlavy tří zemí – Běloruska, Ruska, Ukrajiny – podepsaly Bělovežskou dohodu a stvrdily tím rozpad SSSR. 25. prosince rezignoval M. Gorbačov a tím začala nová cesta nezávislé existence Ruské federace. Rozpad SSSR znamenal pro ruský stát novou etapu politických dějin. Země se měla stát nezávislou s ústavně rozdělenými složkami moci. Čerstvě vzniklá Ruská federace se však potýkala s řadou problémů – jak vládních a socio-ekonomických, tak třeba i duchovních (Kagarlitsky, 1992, s. 36)

V prosinci 1991 vydala Nejvyšší rada nařízení „o ratifikaci dohody o založení Společenství nezávislých států“ a „o vypovězení Smlouvy o vzniku SSSR“ (Nařízení Nejvyšší rady, 1991, No. 51, s. 1798-1799). Tím byla dokončena likvidace Sovětského svazu. Jenže hned v letech 1991 -1993 se Rusko dostalo do poměrně hluboké ústavní krize, která byla způsobená několika faktory. Jedním z nich byl neukončený přechod k nové formě vlády, tedy přechod k prezidentské republice, dalším problémem bylo zostření sporů mezi centrem a regiony, Rusko navíc ztratilo geopolitickou pozici „superstátu“ a k tomu se dostalo do ekonomické krize. Ústavní konflikt znamenal především spor mezi bývalou podobou vlády a nastávající hrozbou upevnit dělbu moci. Tento systém měl být zahrnut v nové Ústavě z roku 1993. Celá tato krize byla soustředěna především kolem osoby B. Jelcina. (Rumjancev, 1993, s. 6).

Působení Jelcina ve vládě neznamenal pouze řadu ekonomických reforem, které měly významné sociální dopady. Jeho režim představoval snahu o vytvoření zcela nového politického systému RF. Výrazná změna nastal se zavedením pluralismu, který zde od 20. let minulého století neexistoval. Kvůli nově zavádějícím ekonomickým reformám (především tzv. šoková terapie) se prezident dostával často do sporu s parlamentem. Tento spor později definoval proces utváření podoby dnešní Ústavy. Do jisté míry také naznačuje, proč se dnes prezident RF těší tak velkému množství pravomocí. B. Jelcin si byl jist, že hraje významnou roli v nastávajícím režimu, z čehož lze říci, že ve snaze o prosazování demokratických reforem se bočním efektem vytvořilo podhoubí pro vznik super prezidentského režimu. Ten

dnes napomáhá upevňovat moc V. Putinovi. Paradoxem ruské politické reality je to, že se Ústava sice nemění, ale politický režim se poměrně dynamicky vyvíjí. Tento vývoj spočívá především v posilování pravomocí prezidenta, ale také ve slábnutí konfrontace mezi složkami legislativy a exekutivy. Tento paradox zahrnuje i federální otázky, kdy se bývalý liberální federalismus proměňuje na federalismus unitární s centralizačními tendencemi vlády. Dnešní podoba vlády je orientovaná především na výkonnou moc v podobě hlavy státu (Sakwa, 2002, s. 33).

Přijetí Ústavy Ruské federace, potvrzené referendem 12. prosince 1993, mělo být důkazem stabilizace země. Politické konflikty raných 90. let charakterizovaly přechod Ruska od totalitního režimu k formálně demokratickému modelu. Ze sporu vzešla také nová povaha ústavy, která potvrzovala dominantní postavení prezidenta jako určující prvek celého politického systému. Dalším symbolem dekády se stalo napětí mezi Moskvou jako centrem a ruskými regiony. Vývoj ruského politického systému je nutné označit za klasický příklad postkomunistické transformace, charakteristický svými institucionálními disbalancemi, omezenou schopností elit řešit řadu důležitých otázek, stejně jako znovuobjevováním Ruska své role v mezinárodním systému (Kubát, 2004, s. 325-327).

2.2 Nástup Vladimíra Putina k moci

Z traumatických událostí 90. let vzešla vášeň pro silný stát prezidenta Vladimíra Vladimiroviče Putina. Svoji vizi vyjádřil v dokumentu „*Rusko na prahu nového milénia*“ publikovaném na stránkách ruské vlády 29. prosince 1999. V něm zdůrazňuje, že bolševický pokus ztroskotal. Putin vítal nově vzniklé hodnoty, jako byla například svoboda slova nebo možnost cestovat, zdůrazňoval však razantně také hodnoty staré a konzervativní. Putin věřil, že Rusko musí přezkoumat své historické postavení „velké mocnosti“. Vzestup V. Putina popisuje ve své knize *Nový car. Vzestup a vláda Vladimíra Putina* poněkud detailně S. L. Mayers. Ten až poeticky popisuje tento proces: „*Putinův vzestup byl obdivuhodný. Vypadalo to, že zastupuje nějakou novou nezávislou politickou sílu. Nebylo to jen kvůli Čečensku. V blátě politiky zůstal pouze on čistý a neposkvrněný špínou politiků a oligarchů, které špinili Rusko předchozích osm let*“ (Mayers, 2016, s. 157).

Do úřadu byl V. Putin zvolen v roce 2000 a později znovu zvolen na další 4 roky v roce 2004. Během prvních let ve funkci se soustředil především na nastartování ekonomiky, převedení oligarchů Jelcinovy éry pod kontrolu firem a budováním monetárních rezerv, především díky zvyšování ceny ropy a plynu. Tohle pomohlo zemi přežít krizi v roce 2008. Díky budování prosperity se stal Putin oblíbencem milionu Rusů, zastrášených a skeptických ještě z Jelcinovy éry. Putin se navíc ukázal jako muž vojensky silný a schopný, čehož využil

v Čečensku, které v roce 1991 vyhlásilo nezávislost. Tehdy Jelcin nedokázal zastavit separatistické tendence na severním Kavkaze během Čečenské války v letech 1994-1996. Putin v roce 2000 demonstroval svou sílu, což vedlo k totálním zdemolování čečenského hlavního města Grozného. Zajišťující zvyšování obrany v rámci ruských hranic, Putin začal revidovat sílu také na mezinárodní scéně. Zahraniční politika ovšem nebyla hlavním tématem prvního období Putinova vládnutí (Gessen, 2013, s. 27).

V roce 2008 musel Putin kvůli Ústavě opustit úřad a byl zvolen jako předseda vlády pod prezidentem Dmitrijem Medveděvem, který během několika měsíců vydal zákon, rozšiřující vládní období budoucích prezidentů ze čtyř na šest let. V září roku 2011 oznámil Vladimír Putin, že se bude znovu ucházet o post prezidenta a v březnu 2012 volby nakonec vyhrál se ziskem 64 procent hlasů. Jeho zvolení pronásledovalo velké množství protestů z řad opozice.

Pod vládou prezidenta Putina se zdá, že se Rusko snaží definovat své historické postavení vůči Západu a nalézat své konzervativní hodnoty a jejich využití v dnešním světě. K vnitropolitické situaci v Ruské federaci pod vládou Vladimíra Vladimiroviče Putina se vrátíme později v dalších kapitolách. Nyní se podíváme na situaci po rozpadu SSSR na Ukrajině.

2.3 Institucionální vývoj Ukrajiny po roce 1989

Stejně jako v Rusku i na Ukrajině spadá počátek politických změn do období 80. let 20. století a gorbačovské perestrojky. Na rozdíl od některých dalších sovětských republik se však na Ukrajině vnitřní evoluce komunistického režimu rozbíhala poměrně pomalu. To bylo především zásluhou tehdejšího šéfa (prvního tajemníka) ukrajinských komunistů Volodimira Ščerbyckého, který myšlenku perestrojky zásadně odmítal. Vedle toho se v 70. a 80. letech začaly projevovat provázané vazby mezi vrcholnými představiteli státního aparátu a regionálními a ekonomickými lidry. Tyto vazby dokonce přežily rozpad SSSR a v raném období nezávislé Ukrajiny dokonce zažily poměrně velkou expanzi (Yekelchuk, 2007, s. 185-191).

Paradoxem bylo, že větší politické změny započala až událost, která nebyla primárně spojena s politickou sférou. Jednalo se o jadernou havárii v Černobyli a s ní spojenou neschopnost politických struktur na ní efektivně reagovat. Tato událost vyvolala v ukrajinské společnosti poměrně silnou vlnu rozhořčení, které se postupně transformovalo do masových protestů. Největší masové demonstrace probíhaly v roce 1988 ve Lvově a v Kyjevě. Klíčovým politickým subjektem se stalo hnutí Ruch, ve kterém se seskupilo poměrně velké spektrum politických proudů. Jejich výchozí orientace byla poněkud umírněná, což potvrzuje

už jen fakt, že respektovali vedoucí úlohu komunistické strany. Za svůj cíl si hnutí kladlo hlavně podporu při procesu vytváření demokratických mechanismů a posílení postavení v rámci SSSR (v počátcích Ruch ani nepožadoval samostatnost Ukrajiny, tento požadavek začal artikulovat až po roce 1990). Formování opozičních politických subjektů však naráželo na silný odpor vedení strany, která však nedostávala souhlas z Moskvy, a proto zvolila taktiku vyčkávání. Zásadní zlom přišel až s prvními (polo)demokratickými volbami do ukrajinské Nejvyšší rady (parlament) v březnu 1990, ve kterých sice opozice (Demokratický blok v čele s Ruchem) získala pouze asi čtvrtinu mandátů, nicméně tyto volby započaly postupný rozklad vládnoucí komunistické struktury a pootevřely prostor pro politickou soutěž. Postup pragmatického křídla Komunistické strany (v čele s Leonidem Kravčukem) se začal posouvat k požadavkům na co největší uvolnění závislosti na moskevském centru (Kubát, 2004, s. 403).

V roce 1989 byla provedena rozsáhlá změna Ústavy z roku 1978 a v červnu 1990 byla přijata Deklarace státní suverenity Ukrajiny. Ze změn v Ústavě vyplynuly úpravy postavení Nejvyšší rady, která se jako instituce začala více blížit klasickému parlamentnímu tělesu. V červenci 1991 byla v Ústavě nově zakotvena funkce prezidenta, jehož pravomoci a postavení byly definovány jen velmi obecně (Yekelchyk, 2007, s. 195).

Z hlediska ústavně-politického vývoje se stal zlomovým okamžikem moskevský puč v srpnu 1991. Tři dny po puči prohlásila Nejvyšší rada Ukrajinu za nezávislý stát a následně zakázala KPU a znárodnila veškerý její majetek. Tento krok byl stvrzen v prosinci 1991 v celostátním referendu. Současně s referendem se uskutečnily první přímé prezidentské volby Ukrajiny, v nichž s velkým náskokem zvítězil Leonid Kravčuk také proto, že se opozice nedokázala sjednotit na společném kandidátovi. Tyto volby tak potvrdily udržení se býval komunistické nomenklatury u moci v podmínkách nezávislosti. I proto bylo personální obsazení vysokých vládních postů po roce 1991 v jisté kontinuitě s předchozím režim. (Wolczuk, 2001).

Období vlády L. Kravčuka je charakteristické tím, že vládnoucí elity nezhájily na rozdíl od Ruské federace rozsáhle ekonomické reformy. Zemi zasáhla hyperinflace a kolaps řady velkých podniků. Novelizace Ústavy z roku 1992 definovala prezidenta jako reprezentanta výkonné moci (Wolczuk, 2001). Kravčuk sám se snažil o získání kontroly nad výkonnou mocí – mimo jiné vytvořil vlastní prezidentskou administrativu z aparátu bývalé komunistické strany. Země se však potýkala v obrovské ekonomické krizi, proto si vynutil tehdejší premiér Leonid Kučma na parlamentu mimořádné pravomoci pro řešení krize. To však nepomohlo a Kučma musel v září 1993 podat demisi. Krize nakonec vedla k vypsaní předčasných parlamentních a prezidentských voleb. V parlamentních volbách sice vyhrála

obnovená KPU, ovšem většinu mandátů obsadili nezávislí kandidáti. V prezidentských volbách neuspěl L. Kravčuk při znovuzvolení a na místo prezidenta byl zvolen bývalý premiér – Leonid Kučma. S jeho nástupem se dá bavit o počátku prezidentské dominance v zemi. Následným událostem se budeme dále zabývat později v textu (Kubát, 2004, s. 407).

Obecně se dá však říci, že fungování politického systému po většinu období 90. let 20. století mělo poměrně nepřehlednou podobu. Nepřispěla k tomu ani zhoršená ekonomická situace, která měla silný dopad na většinu obyvatelstva. Charakteristický pro toto období byl spor mezi prezidentem a parlamentem, který pramenil z nejasné definice postavení jednotlivých ústavních institucí. Dalším charakteristickým rysem byl velmi malý vliv politických stran na ovlivňování politického dění a slabá strukturovanost stranického systému (Yekelchyk, 2007).

Expertí nazývají Ukrajinu (tedy alespoň tomu tak bylo od rozpadu SSSR po Oranžovou revoluci) jako „hybridní režim“, které jsou charakteristické tím, že nejsou ani diktaturami, ovšem ani plnohodnotnými demokraciemi. Dále se Ukrajině s oblibou připisuje status „neschopného pluralismu“, který je charakteristický především vysokou konkurencí v politické sféře, často se měnícími politickými elitami u vlády (jejich neschopnost efektivně vládnout), nízkou úrovní masové podpory režimu a tím pádem poměrně vysokou politickou nestabilitou. I když jsou v takových zemích zavedeny demokratické instituce, nejsou příliš legitimní a efektivní. Taková forma pluralismu na Ukrajině byla výsledkem spíše zvláštní konfigurace elit toužících po dominujících pozicích. I když byla frekvence výměn takových elit o poznání menší než v Sovětském svazu, nebyly schopny nějaké dlouhodobé kooperace (Marganija, 2007, s. 14).

Taková struktura elit se nazývá fragmentovaná, ovšem fragmentace Ukrajiny nebyla problematická jen v otázce elit. Pro Ukrajinu je charakteristický regionalismus, silně zakotven v politice, ekonomice, ale i historii země. Ten se projevu především v rozdělení Ukrajiny na východ a západ, i když toto dělení bylo ještě více komplikované. Týkaly se nejen identity a struktury hodnot obyvatel Ukrajiny, ale také politicko-ekonomické struktury. Hlavní linii bychom našli mezi západními regiony Pravobřežní Ukrajiny (9 oblastí s centrem ve Lvově) a poté jižními a východními regiony rozprostřenými mezi Oděsou, Dněpropetrovskem, Charkovem a Doněckem. Období polské a rakouské nadvlády na západě Ukrajiny se neobešly bez zanechání své stopy. Stejně tak můžeme nalézt v tomto regionu i stopy násilné „sovětizace“ po dělení Polska roku 1939 a po Druhé světové válce. Trvala až do 50. let 20. století a byla charakteristická silnými masovými represemi. Není proto divu, že právě západní Ukrajiny sloužila často jako útočiště disentu a že se zde v pozdním období perestrojky zrodily ukrajinské nacionalistické hnutí. Důležité kulturní faktory (katolicismus,

převaha ukrajinského jazyka) a jedinečné politické předpoklady dělaly ze západní Ukrajiny nejvíce „antisovětský“ region země. Východ Ukrajiny byl naopak nejvíce „prosovětským“ regionem. Industrializace, urbanizace a masová migrace postupně formovaly sovětskou identitu (ochuzenou o jakékoliv náznaky etnických nebo jazykových předpokladů) v tomto regionu. Není proto divu, že veliké rozdíly mezi identitou ukrajinského západu a „sovětského“ východu znamenaly velký vliv na politické cíle obyvatelstva země. I po několika letech rozpadu SSSR hlavně rozdělení na ose východ-západ nejvíce ovlivňoval například přijímání nebo zamítání demokratických institucí nebo ekonomických reforem. Západ se snažil tyto změny a reformy přijímat, východ se je naopak snažil odmítat (Shulman, 2005, s. 59-87)

3. VÝVOJ RUSKÉHO FEDERALISMU

Vývoj ruského federálního systému je poznamenán konfliktem, spoluprací i konsenzem. Vycházejíc z poměrně unitárního ruského území v rámci formálně federálního, ale do značné míry unitárního Sovětského svazu, post-sovětská Ruská federace začala po jeho rozpadu svůj vývoj federálního systému. Jediné, z čeho těžila, bylo poměrně málo zkušeností s podobným procesem a několik institucionálních struktur, které zdědila z dřívějších dob. Po vítězném boji o moc s bývalým sovětským vůdcem Michailem Gorbačovem, ruský prezident Boris Jelcin poskytl ruským regionům poměrně velkou míru suverenity. Tento krok sice pomohl Jelcinovi vyhrát spor se starou nomenklaturou, zformoval však další vývoj federalismu, kdy se regiony mohly těšit poměrně velké míře autonomie a mohly si dovolit přehlížet centrální zákony a vyhlášky. Třetí kapitola této práce pojednává o počátcích a vývoji ruského federalismu a jeho intenzivní přeměně pod vládou prezidenta Putina (Hyde, 2001, s. 719).

3.1 Původ federalismus v Rusku

Od roku 1991 jsme se mohli na území nově vzniklé Ruské federace setkávat s rostoucí autonomií jednotlivých ruských regionů na vládním centru. I když je decentralizace jedním z důležitých aspektů demokratizace a rozvoje tržní ekonomiky, většina autorů se shoduje, že v Rusku tento fenomén zašel příliš daleko. Těžíc ze slabého vlivu z centra si většina regionálních lídrů vytvořila poměrně silné postavení ve svých regionech, mnohdy ignorovali centrální zákony a přebírali kontrolu nad regionálními úřady. Některé regiony se dokonce transformovaly v poměrně autokratické jednotky, kterým vládli guvernéri nebo presidenti, kteří ovlivňovali regionální legislativu (Hyde, 2001, s. 719).

Tento fakt si dobře uvědomoval již prezident Jelcin, který ještě během svého volebního období zahájil proces znovunastolení centrální autority, který podle autora Jamese Alexandera (2004, s. 233) probíhal ve čtyřech hlavních stádiích. Jako první byly uzavřeny Federální smlouvy mezi více než polovinou ruských regionů a moskevským centrem, které měly za následek pozastavení odstředivých tendencí a dezintegrace státu. Za druhé: Ústava z roku 1993 započala proces reintegrace politického systému po prezidentově vítězství nad starou sovětskou nomenklaturou, Nejvyšším sovětem. Ústava vyloučila téměř všechna privilegia přidělená republikám, kromě práva mít svou psanou ústavu a vedle ruského jazyka povolovala také jazyk místní. Za třetí Jelcinova vláda vrátila zpět některé de jure pravomoci, které byly před tím odebrány z Ústavy. Jelcin si uvědomil, že některé ústavní záležitosti nemohou být lehce prosazovány a místo toho hrozí obnovení odstředivých sil. Proto prostřednictvím bilaterálních dohod mezi lety 1994 a 1998 s více než polovinou regionů byly v řadě z těchto regionů některé pravomoci selektivně zakotveny v zákoně nad rámec Ústavy. Po ekonomické krizi roku 1998 směřovala Ruská federace spíše ke konfederaci s řadou silných regionů a slabým vlivem z centra. Čtvrté a poslední stádium je spojené s nástupem Vladimíra Putina do prezidentského úřadu. S jeho raným obdobím se pojí počátky silné politické centralizace. Putin vytvořil sedm federálních okruhů v čele s prezidentskými představiteli, změnil volební systém do horní komory parlamentu (Rady federace) a usiloval o posílení instituce místní samosprávy na celostátní úrovni. Této rozsáhle a sěžejní problematice bude však dále v práci věnovaná samostatná kapitola (Alexander, 2004, s. 233-234).

3.2 Federalismus zakotven v Ústavě z roku 1993

Podle Ústavy je Rusko federací, stejně jako byl Sovětský svaz, což se zdá být logické pro tak velké heterogenní území, jakým Rusko je. To je složeno z 85 federálních subjektů (někdy také nazývány subjekty Ruské federace, federální subjekty, regiony), které mají širokou škálu pravomocí a jsou reprezentovány na federální úrovni horní komorou - Radou federace, což jim, alespoň teoreticky, dává možnost přímo ovlivňovat zákonodárný proces. Ruský federální systém se potýká s poměrně velkým počtem hrozeb a výzev. Jedním z největších problémů Ruské federace je nepochybně separatismus, především na Severním Kavkaze. Dalším problémem jsou velké ekonomické rozdíly mezi subjekty federace. V některých regionech vedou tyto ekonomické problémy v plnou závislost na federální pomoci. I když Ústava deklaruje prakticky nezávislost těchto subjektů, vláda Vladimíra Putina je charakteristická čím dál tím větší koncentrací moci do vlastních rukou. Ta se projevuje legislativními reformami, stejně jako dominancí jeho politické strany – Jednotného Ruska v regionálních

parlamentech a exekutivách. Stejně jako Sovětský svaz i Ruská federace je sice svým statutem federací, uvnitř ovšem funguje jako silný unitární stát. Tato a některé následující kapitoly se pokusí na základě analýzy některých vládních kroků tento tento předpoklad potvrdit (Russel, 2015, s. 1).

Federální úroveň

Na federální úrovni je vláda zastoupena prezidentem, Federálním shromážděním (parlament), federální vládou a soudy (Ústava, čl. 11). Po přijetí Ústavy z roku 1993, která navazovala na balancování sil mezi prezidentem Jelcinem a parlamentem, je větší část pravomocí svěřena do rukou prezidenta (Shevtsova, 2000, s.32). Ten může například jmenovat předsedu vlády a rozpouštět Státní dumu (dolní komora parlamentu), zatímco parlament potřebuje dvě třetiny (obě jeho komory) s potvrzením Ústavního soudu k odvolání prezidenta, což je v praxi téměř nedosažitelné. Federální shromáždění je složeno ze dvou komorou, dolní komora – Státní дума je volena přímo na základě proporcionálního zastoupení a od roku 2001 v ní má hlavní zastoupení Putinova strana Jednotné Rusko. Horní komora, tedy Rada federace, slouží k reprezentaci federálních subjektů v procesu federálního zákonodárství. Rada federace má 170 křesel s dvěma zástupci z každého subjektu. Původně byla tato dvě křesla reprezentována regionálním guvernérem/prezidentem a místopředsedou parlamentu, od roku 2000 se však už přímo fyzicky neúčastní zasedání Rady. Místo toho bývá jeden z delegátů navrhován prezidentem/guvernérem subjektu a druhý volen regionálním parlamentem. Horní komora většinou projednává zákony navržené komorou dolní. V praxi je však fungování horní komory poměrně neefektivní a málo nezávislé. Většina z reprezentantů jsou členové Jednotného Ruska, což zamezuje jakémukoliv konfliktu mezi Radou federace a Státní dumou nebo vládou. Mimo Federální shromáždění se ještě nachází Státní rada, byla vytvořená v roce 2000 aby vykompenzovala guvernéry/prezidenty za ztrátu přímého členství v Radě federace. Státní rada má pouze pravomoci konzultativní, schází se čtyřikrát do roka aby radila prezidentovi (Shevtsova, 2000, s. 35).

Osm federálních okresů

Federální okruhy vznikly taktéž v roce 2000 výnosem prezidenta Putina, aby vyplnily přání federální vlády ohledně kontroly 85 federálních subjektů. Nejprve bylo okruhů pouze sedm, později byl příkazem prezidenta Medveděva 19. ledna 2010 vydělen z Jižního federálního okruhu nový Severokavkazský okruh (Příkaz prezidenta RF 2010, č. 82). Mezi lety 2014 a 2016 existoval také Krymský federální okruh, nakonec však byl poloostrov přiřazen

k Jižnímu federálnímu okruhu. Každý z těchto okruhů vede tzv. politický představitel prezidenta. Federální okruhy nejsou zmíněny v Ústavě, nemají žádné své vlastní kompetence. Jejich hlavním úkolem je monitorování konzistence mezi federálními zákony a jednotlivými 85 regionálními zákony a zajišťování státní kontroly nad státními, soudními a federálními institucemi (finanční úřady, policie, FSB atp.) (Russell, 2015, s. 4)

Osmdesát pět federálních subjektů

V Ruské federaci se momentálně nachází 85 federálních subjektů (včetně Sevastopolu a Republiky Krym anektovanými v roce 2014). Tyto subjekty jsou podle Ústavy dále děleny celkem do šesti kategorií.

Jednou z kategorií jsou republiky (např. Tatarstán, Burjatsko), kterých je v Ruské federaci celkem 22 a jsou domovem především titulárních národů (například Tatarové v Tatarstánu) i když v některých z nich je převažující národnost Ruská. V praxi dostávají více autonomie než ostatní kategorie subjektů. Dále se ve federaci nachází 46 oblastí, pojmenovaných většinou po svém hlavním městě, jako například Volgograd a většinou v něm žijí Rusové. Stejně jako oblasti, existují zde také kraje (Kamčatka), nachází se většinou na samotných hranicích Ruské federace. Dále Ústava definuje 4 autonomní okruhy, jako například Něněcký, které jsou převážně méně autonomní a bývají občas i součástí některého většího subjektu. Dále tři města federálního významu, a jednu Židovskou autonomní oblast (Ústava, čl. 65). Každý ze subjektů má svého lídra, někde je to guvernér, někde prezident nebo hlava subjektu a každý ze subjektů má svůj parlament, většinou jednokomorový.

Každá úroveň Ruské federace má své kompetence, ale z ústavy vyplývají také kompetence sdílené. Mezi kompetence, které má čistě federální vláda patří například:

zahraniční politika, obrana, finanční regulace nebo federální doprava. Mezi sdílené kompetence jsou zařazeny například práva menšin, vzdělání, kultura, ochrana životního prostředí, sociální zabezpečení apod. Kompetence regionální jsou všechny ostatní, které nejsou zmíněny v prvních dvou kategoriích (například regionální doprava a podobně) (Ústava, čl. 71-73.)

3.3 Putinovy federální reformy aneb ruský federalismus v praxi

Od roku 2000, tedy nástupu Vladimíra Putina do prezidentského úřadu docházelo (a dochází) k zásadní reformě ruské vlády. Hned na jaře roku 2000 byly vytyčeny některé základní směry politiky nového prezidenta. Mezi nimi byla reorganizace státu s cílem posílení centrální autority a celého vertikálního rozložení moci, odstranění oligarchických struktur

z politického rozhodování a také zásadní nutnost reforem v oblasti ekonomické a tržní (Isaev, Baranov, 2008, s. 64).

K reorganizaci státu mělo být využito vytvoření 7 federálních okruhů, které měly působit jako kooperační instituce mezi centrem a regiony. Úkolem prezidentských zastupitelů v jednotlivých regionech neměla být správa jednotlivých regionů, nýbrž koordinace federálních a regionálních aktivit. Druhou reformou byla reorganizace Rady federace. Zastupitelé regionálních sborů společně s guvernéry, kteří byli členy Rady federace, museli přenechat své posty řadovým zástupcům regionální výkonné a zákonodárné moci. Tím ztratili regionální lídři poměrně velkou část vlivu na rozhodování centra. Tento krok měl být kompenzován vytvořením tzv. Státní rady pro guvernéry, což byl poradní orgán, který vznikl na základě prezidentského dekretu z roku 2000. Jeho pravomoci byly značně omezené, předsedou byl samotný prezident (Příkaz prezidenta RF, 2000, č. 1602). Tyto reformy z roku 2000 výrazně zvýšily vliv kontroly centra na regiony a také vliv na politické představitele jednotlivých subjektů.

V roce 2004 přišla další vlna reforem, které se týkaly především volebního systému a docházelo k dalšímu omezování vlivu regionálních představitelů. Důvodem těchto reforem byl teroristický útok v Beslanu a jemu podobné, jejichž počet se začal navyšovat. Prezident Putin proto vyjádřil potřebu změny volebního systému představitelů subjektů Ruské federace, kteří měli být voleni zákonodárnými sbory subjektů na návrh hlavy státu. Putin taktéž zmínil potřebu vytvoření tzv. všenárodních stran, které by sloužily jako prostředek k reálnému dialogu. Hlavní změnou bylo zvýšení hranice pro vstup politické strany do parlamentu na 7% (po roce 2012 opět sníženo na 5%). Politická strana, která vyhrála, měla navíc možnost navrhnout svého kandidáta na post hlavy výkonné moci daného subjektu federace (Isaev, Baranov, 2008, s. 67)

Další důležitá změna přišla v roce 2012, kdy byla zavedena přímá volba hlav regionů. Daná procedura byla tedy obnovena. Tento krok měl být jakousi protivahou k hlasu kritiků, kteří poukazovali na pokles demokratických prvků v zemi.

Z výše uvedených reforem je možné vyčíst, že ruské vládě šlo o snahu více centralizovat mocenskou strukturu v zemi. Dopad měly tyto reformy především na ruské regiony a jejich autonomii a posílení postavení role prezidenta v systému.

3.4 Změny ve vertikální struktuře rozdělení moci za prezidenta Putina

Jak již bylo popsáno v teoretické části, vertikální struktura moci vychází ze vztahu mezi centrem a regiony dané země a rozdělením pravomocí mezi nimi. S vládou prezidenta Putina se pojí pojem „vertikála moci“, která popisuje proces omezování moci nižších teritoriálních

struktur na úkor struktur vyšších. V této podkapitole bude vysvětleno, jakými kroky k uskutečnění vertikály moci mělo dojít.

Administrativně-teritoriální reforma

Okamžitě po nastoupení do úřadu prezidenta v roce 2000 definoval Putin své hlavní priority, mezi nimi bylo také posílení vertikály moci. Putin tehdy zmiňoval problémy spojené se separatismem, ze kterého vinil především hlavy jednotlivých subjektů. Navrhl proto, aby se Rada federace neskládala z přímo volených hlav regionů a představitelů subjektů, ale z „senátorů“ schválených regionálními vládami. Dalším posílením jeho pravomocí byla možnost odvolávání guvernérů. Důležitým krokem bylo rozdělení Ruské federace na původně 7, později 8 federálních okruhů, v čele každého z nich stáli političtí představitelé jmenováni přímo V. Putinem (zachováno dodnes). Jejich hlavním úkolem bylo dohlížet na fungování regionů a na fungování jejich představitelů (Federální zákony č. 119 a č. 184). Cílem bylo zachování ruského státu jako nedělitelného celku. Dá se předpokládat, že tyto kroky pramení z Putinovy rané zkušenosti ještě z doby vlády B. Jelcina. Tehdy měl na starost řešení právě otázky spojené s regionalismem a jako jeden z mála viděl, jak slabá je vláda centra nad ruskými teritoriálními subjekty. Jejich reformu proto považoval hned od začátku za stěžejní (Judah, 2014, s. 97).

Výše zmíněné kroky dnes považujeme za administrativní reformu prvního období prezidenství Vladimíra Putina, která si dávala za cíl přerozdělit veškeré zdroje a pravomoci ve prospěch federálního centra. V praxi to mělo vypadat tak, že měla ruská vláda vytvořit určitý mechanismus, díky kterému by mohly být všechny nejdůležitější otázky (i regionální) řešeny přímo z centra. Hlavními pilíři této administrativní reformy měly být již zmiňované federální okruhy (Příkaz prezidenta RF, č. 849), které každé disponují svým administrativním centrem, realizací ústavních pravomocí na jejich území disponují prezidentem volení zástupci. O federálních okruzích se mluví nejen jako o nové úrovni vládního systému, ale také jako o zcela novém typu nadregionálních subjektů vlády, ba dokonce jako o nových makroregionech Ruské federace. Tím, že jsou hlavami těchto okruhů jmenováni zástupci přímo prezidentem Putinem se zdá, že fungování těchto okruhů je ovlivňováno přímo z centra. Jedná se o jeden z hlavních rysů „unitární“ nadstavby nad formálně federativním uspořádáním Ruska. Jekatěrina Bajeva dokonce popisuje tento systém jako „*místní samosprávu s prvky regionální autonomie v rámci unitárního (jednotného) státu, řízeného přímo z Kremlu*“ (Baeva, 2007, s. 36).

9. 3. 2004 vydal prezident Putin dekret č. 314, který vytvořil zcela nový systém a strukturu rozdělení federálních výkonných orgánů. Provádění veřejné politiky bylo přiděleno

federálním ministerstvům, řídicí funkci dostali na starost federální služby, řízení státních služeb bylo svěřeno federálním agenturám. Následky plynoucí z vydaného dekretu se stali nedílnou součástí centralizace státní moci a nastínily poněkud protikladný pohled na systém veřejné správy. Díky tomu se zdá, že si Kreml dokázal vytvořit poněkud vhodné podmínky pro kontrolu regionů ze strany federální vlády. Došlo tím k obnovení jednotného ekonomického a právního systému (Sakwa, 2004, s. 135).

Dopady administrativní centralizace popisuje doktorka sociálních věd Lapinová (2008). Ta tvrdí, že federální vláda skutečně dokázala korigovat systém vztahů mezi regiony a centrem, přitom regiony ztratily „páky“ na ochranu svých zájmů. Prezidentská vertikála podle autorky vůbec nezrušila „vertikálu regionální vlády“, fungují vedle sebe paralelně. Každý region disponuje svou vlastní strukturou moci. V důsledku centralizační politiky se však hlavy regionů setkaly se značným omezením svých finančních kapacit. Začaly se tak v regionech vyskytovat integrované finanční skupiny, které jsou mimo kontrolu regionálních administrací. Pokud má hlava subjektu setrvat co nejdéle, musí se umět domluvit s těmito skupinami a kooperovat s nimi. Dalším důsledkem je podle Lapinové unifikace ruského politického prostoru. Ta se projevuje tak, že se regionální lídři snaží co nejvíce angažovat při tvorbě stranické vertikály. Je to dáno faktem, že Jednotné Rusko je pro lídry jedinou možnou alternativou. Elita se zároveň zcela ztotožnila s nastavenou strukturou, protože za svoji loajalitu dostávají poměrně vysoké „odměny“ v podobě dotací, možnosti účastnit se státních projektů apod.

Rok 2004 a konec přímé volby guvernérů

Již B. Jelcin silně kritizoval postavení regionálních lídrů v rámci federace. Byl přesvědčen, že hlavy regionů se cítí být vlastníky „svých“ území. Bylo dokonce téměř nemožné jakkoliv efektivně zasahovat do dění v regionech, ty si klidně vydávaly zákony v rozporu s Ústavou, regionální lídři ignorovali opozici apod. Hlavy subjektů sice byly demokraticky voleny, jejich chování však demokratické mnohdy nebylo. Potlačovali projev opozice, přerozdělovali finance z centra ve prospěch svých finančních partnerů, privatizovali krajský majetek (Čirikova, 2008). Tento stav nám pomáhá lépe pochopit následující kroky prezidenta Putina v daném kontextu.

Je nutné zmínit, že v roce 2005 již většina v parlamentu náležela straně Jednotné Rusko, čímž se přijímání zákonů výrazně zrychlilo. Příkladem takto přijatých zákonů byly například zákon o volbách do Státní dumy, nebo zákon, který umožňoval vítězné straně v regionálních volbách navrhnout prezidentovi kandidáta na post hlavy regionů. Jednotné

Rusko postupně obsadilo nejen Státní dumu a Radu federace, ale také většinu legislativní orgánů federálních subjektů.

V prosinci roku 2004 přijala Státní дума prezidentské dodatky k „Zákonu o obecných zásadách organizace zákonodárných a výkonných orgánů státní moci subjektů Ruské federace“. Podle této podoby zákona byla guvernérovi ponechána pravomoc rozpustit legislativní orgán. V říjnu roku 2005 předložil V. Putin Státní dumě návrh zákona (Příkaz prezidenta RF, 2004, č. 1603), který umožnil vítězné politické straně navrhnout svého kandidáta na post guvernéra subjektu. V důsledku přijetí tohoto zákona docházelo pomalu k tomu, že „nepohodlní“ byli pomalu vytlačováni a na místo nich byli dosazováni „loajálnější Kremlu“, na které navíc nahlížel Putinem zvolený zástupce jednoho z federálních okruhů (Gajduk, Suleymanov, 2012).

Pro lehkou rekapitulaci je nutné podotknout, že regionální volby let 2003-2004 byly do jisté míry revoluční. Do politických regionálních sfér se postupně dostávala nová elita, můžeme mluvit o konci regionální autokracie, politika v regionech se od té doby přestala řešit na úrovni samotných guvernérů, nýbrž přímo na úrovni federálního centra. V roce 2008 tehdejší prezident Dmitrij Medveděv tento zákon novelizoval a došlo k tomu, že nejsilnější politický subjekt v daném regionu předkládá prezidentovi seznam tří kandidátů, ze kterých poté prezident vybírá jednoho (Bakli, Garifullina, 2013, s.14).

V roce 2011 došlo k obnovení přímé volby hlav subjektů po řadě protestů. Situace se ovšem nijak razantně tímto krokem nezměnila a prezidentům a guvernérům zůstal i tak nepatrný vliv na federální rozhodování, poněvadž jsou od té doby voleni pod podmínkou 10% podpory městských radních, kteří jsou samozřejmě závislí na administrativním vedení (zvolenými ještě před touto změnou). Navíc je v praxi zaběhnutý trend, že tito prezidenti před koncem svého mandátu vyvolávají předčasné volby, aby zamezili nějakým větším přípravám svých opozičních kandidátů (Stanovaya, 2014).

3.5 Role Jednotného Ruska při podpoře V. Putina

Vladimír Putin potřeboval pro uskutečnění vertikály moci rozšířit svůj vliv v co největším spektru, do kterého zařadil i Státní dumu. Napomohla mu strana Jednotné Rusku, která rychlým tempem dosáhla absolutní většiny v dumě.

V roce 1999, těsně před volbami do Státní dumy, byl vytvořen blok „Jednota“ a jeho úkolem bylo podporovat vůli prezidenta a jeho kandidaturu ve volbách. V prosinci 2001 byla „Jednota“ transformována na Jednotné Rusko. Vladimír Putin hrál v celém projektu roli jakéhosi neformálního vůdce strany. To, že prezident této straně vyhlásit veřejnou podporu, vedlo k úspěchu Jednotného Ruska ve stranickém systému. Je zřejmé, že mezi stranou a

prezidentem existovala (a dodnes existuje) silná propojenost, i když se nikdy nestal jejím členem. V. Putin se snažil z Jednotného Ruska vytvořit dominantní stranu, která bude disponovat kontrolou nejen ve Státní dumě, ale hlavně také v regionálních parlamentech (Herspring, 2010, s. 52).

V parlamentních volbách 2003 si Jednotné Rusko si převzalo vedoucí roli tzv. „prezidentské většiny“ a sjednotilo zemi kolem prezidenta Putina. Od této doby mělo Jednotné Rusko poměrně volné ruce při tvorbě legislativních aktů. Putin si díky tomuto faktu postupně konsolidoval vlastní politickou moc a centralizoval ruskou vládu (Herspring, 2010, s. 66). V roce 2004 se strana rozhodla veřejně podpořit V. Putina v kandidatuře na prezidenta, ve které nakonec získal 71% hlasů. Jednotné Rusko se současně velmi dramaticky rozrůstalo. Již v roce 2004 do Jednotného Ruska vstoupila třetina hlav všech subjektů federace. V každém regionu byla otevřena stranická základna. Za několik měsíců dokázala strana obsadit každý region. V důsledku své práce se strana přetvořila v celonárodní politickou entitu.

Darell Slider (2010) se však domnívá, že v současnosti je Jednotné Rusko silně centralizovanou stranou s poměrně malými interními demokratickými principy. Regionální zastupitelé ze strany podle něj mají pouze malý vliv na federální rozhodování. V důsledku toho dominance strany v parlamentech a výkonných orgánech subjektů omezuje prostor pro skutečnou regionální autonomii. Jednotné Rusko hraje podle Slidera podobnou roli, jako Komunistická strana Sovětského svazu při zajišťování centralizovaného vládnutí, navzdory formálně federální struktuře země.

4. UKRAJINA – FEDERACE JAKO OPTIMÁLNÍ ÚSTAVNÍ MODEL?

Ukrajina vstoupila v roce 1991 do nové éry nezávislosti jako výrazně rozdělená země, což do jisté míry pramenilo z historického vývoje jednotlivých částí. Proto je na území Ukrajiny velmi často zmiňována možnost federalizace země. Tato otázka je zde politickým tématem již od doby vyhlášení nezávislosti, i když (kromě období Oranžové revoluce) nezískala výraznou podporu některého z relevantních aktérů. Diskuze o možné federalizaci se zintenzivnila po situaci, do které se země dostala po událostech roku 2013, tedy revoluci na kyjevském Majdanu a po následných aktivitách Ruské federace na východním území Ukrajiny (Olszanski, 2014, s. 3). Ve čtvrté kapitole bude představen vývoj Ukrajinského konstitucionalismu s ohledem na postavení centra, regionů a s nimi související decentralizací, představeny budou některé základní štepící linie, které definují současný ukrajinský systém a nakonec bude zkoumána možná varianta federalizace země, jakožto možného řešení pro současnou ukrajinskou situaci.

4.1 Formování ukrajinského vertikálního systému a přijetí ústavy z roku 1996

I když Ukrajina vyhlásila a nakonec získala nezávislost v roce 1991, první postkomunistickou ústavu přijala až v roce 1996. Pomalý proces přijetí Ústavy byl ovlivněn především sporem mezi prezidentem Kravčukem a parlamentem. Tato nestabilita a paralyzace systému se projevila i v otázkách regionální správy. V roce 1992 vytvořil prezident Kravčuk pozice tzv. prezidentských zástupců, kteří měli za úkol zajišťovat výkon regionální správy řízený z centra. V roce 1994 byl však tento krok zrušen a nově zvolení regionální lídři získali poměrně rozsáhlé pravomoci. Ještě v témže roce však nově zvolený prezident Kučma vydal dekret, který tyto zástupce podřizoval přímo prezidentovi a obnovil tak vertikální správu (Romanova, 2012, s. 55).

Při vyjednávání nové ústavy měl důležité slovo právě prezident Kučma. Jeho představou byla ústava s definováním co nejsilnějšího postavení prezidenta s významnými exekutivními pravomocemi, i když odmítal model bez premiéra. Nová ústava nakonec opravdu zakotvila institut přímo voleného prezidenta s výraznými exekutivními pravomocemi, kdy měl v kompetenci odvolávat a jmenovat ministry a premiéra. Prezident navíc disponoval suspenzivním vetem, které mohlo být přehlasováno dvěma třetinami hlasů (Protsyk, 2005, s. 25). Následující období je charakteristické poměrně silným soupeřením mezi prezidentem a premiérou. Protsyk ve své analýze uvádí, že během let 1991 a 2002 bylo 6 premiérů odvoláno rozhodnutím prezidenta. Většinou se navíc jednalo o ty premiéry, kteří během svého funkčního období vyslovili ambice stát se prezidentem (Protsyk, 2003, s. 1080 – 1082).

Značné rozpory panovaly i v oblasti regionálního uspořádání. Většina předních aktérů se sice shodovala na unitárním státu jako optimálním modelu, stejně tak však akcentovali potřebu zavést nezávislou místní samosprávu na obecní úrovni a jako problematické se ukázalo hledání kompromisu v oblasti teritoriální správy. Jelikož lídři nebyli schopni dohodnout se na jakékoliv shodě v otázce hlubší reformy, byly zachovány sovětské oblasti, které trpěly nedostatečnou legitimitou a nízkou efektivitou. Prezident Kučma měl navíc pravomoc jmenovat regionální lídry exekutivy. Problematická byla tehdy i otázka Krymu, kdy prezident požadoval udělení rozsáhlé autonomie, národní demokraté se však obávali zvýšeného rizika separatismu. Otázka byla nakonec řešena kompromisem, kdy Krym získal svou vlastní ústavu, parlament a radu ministrů, na jeho území však nebylo povoleno mít dvojí občanství, obranné složky apod. Poloostrov byl však i poté zcela závislý na financování z centra (Romanova, 2012, s. 55).

Významnou změnu ústavního uspořádání přinesl rok 2004 a s ním spojená tzv. Oranžová revoluce. Režim prezidenta Kučmy tehdy podmínil vyhlášení opakovaného druhého kola prezidentských voleb schválením ústavní reformy, která měla výrazně omezit prezidentské pravomoci ve prospěch parlamentu. Tím měla být zaručena výrazně slabší role případně zvoleného prezidenta Juščenka. Tato reforma ústavy byla schválena v roce 2004 a vstoupila v platnost v roce 2006 a nejvíce z toho těžil parlament. Nelze však hovořit o přechodu k parlamentarismu, neboť prezidentovi zůstávali pravomoci jmenovat představitele oblastní správy, generálního prokurátora a ministra obrany. Tento stav však trval pouze do roku 2010, tedy po volební období prezidenta Juščenka, v roce 2010 tuto reformu totiž zrušil ústavní soud. Nově zvolený prezident Viktor Janukovič se tedy opět těšil poměrně silným pravomocím, jako Leonid Kučma (Protsyk, 2005, s. 25).

Požadavky revize ústavního nastavení se začali objevovat po roce 2013 a událostech na kyjevském Majdanu. Protestující tehdy požadovali výrazné oslabení prezidentských pravomocí a hlavně decentralizaci moci. První z požadavků se začal řešit téměř okamžitě, kdy hlavní tři opoziční strany zahájili proces reformy ústavy, kterou nakonec schválili v únoru 2014. Tato ústava se nakonec vracela do podoby z roku 2004 s jejími změnami. Většina relevantních stran se nakonec přihlásila k potřebě nutné decentralizace moci na Ukrajině. Její definitivní forma a podoba zatím projednána nebyla, cesta k decentralizaci je však v procesu. Výše zmíněným můžeme tvrdit, že ukrajinský ústavní model zatím nebyl kompletně konsolidovaný.

4.2 Vybrané štěpící linie definující diverzifikaci země

V této kapitole budou nastíněny některé základní štěpící/konfliktní linie, které mohou mít vliv na politické dění na Ukrajině. Otázkou je, do jaké míry tyto linie komplikují možnost stability a efektivního fungování současně nastaveného ústavního systému. Zajímá mě budou především etnické, kulturní a náboženské dimenze.

Etnická a kulturní dimenze

Většina populace se považuje za etnické Ukrajince (77%). Etničtí Rusové poté představují největší minoritu s 17.3% populace. Zbýlých 5% je složeno z několika menších skupin národností (Bělorusové, Moldavané, Bulhaři atp.) Rusové v některých regionech představují velký podíl obyvatelstva, jako například na Krymu, ale také na východu země v Doněcké a Luhanské oblasti, kde představují okolo 40%. Ukrajinštinou, která je jediným oficiálním jazykem země, mluví asi 67% populace. Ruskojazyčná skupina obyvatel na Ukrajině čítá až

24%. Ta se vyskytuje převážně na východu a jihu země. Od roku 2012 uznává ukrajinská legislativa ruštinu jako „regionální jazyk“ v takových oblastech, kde ní mluví alespoň 10% obyvatel a dovoluje tak používat tento jazyk například na úřadech, v administrativě, v soudnictví nebo vzdělávacích institucích (The World Factbook 2017).

Problém ohledně ruskojazyčného obyvatelstva Ukrajiny je dlouhodobě diskutované téma mezi Kyjevem a Moskvou již od roku 1991. Rusko se snaží prosadit dvojí občanství na Ukrajině od roku 1994 ale naráží na ukrajinskou opozici. Rozhodnutí parlamentu (prezident neschválil) z 28. února 2017 zrušit jazykový zákon z roku 2012 využívalo Rusko k argumentaci, že je ruskojazyčná komunita na Ukrajině v ohrožení (Kulyk, 2001, s. 205-206).

Etnické a jazykové rozložení jednotlivých regionů pramení především z historického vývoje, hlavně délkou období, po kterou byl daný region pod ruskou správou a ruskou imigrací. Etničtí Ukrajinci tvoří s výjimkou Krymu majoritu ve všech regionech, V západních regionech čítá ruská menšina dokonce pouze jednotky procent. Oblasti s největšími ruskými menšinami jsou Doněcká a Luhanská oblast a Krym. Z lingvistického hlediska označila za svůj mateřský jazyk většina obyvatel s výjimkou Krymu, Doněcké a Luhanské oblasti, kde za sovětské éry probíhala poměrně silná rusifikace (Balcer, 2014, s. 420). Nejhomogennější částí Ukrajiny z hlediska etnika a jazyku je východní Halič. Toto území bylo Sovětským svazem připojeno až na začátku druhé světové války. Rusifikaci se zde následně za sovětského režimu nedařilo prosadit. Obecně zde převládá největší míra etnického uvědomění. Specifickou oblastí na západě země je Zakarpatí, které bylo většinu své historie součástí Maďarska (dodnes zde existuje početná maďarská menšina). Další specifickou oblastí je jižní Ukrajina, jejíž etnické složení je do jisté míry determinováno migrací do této oblasti od 18. století. Tehdy byly venkovy obsazovány Ukrajinci, zatímco Města Rusy a toto rozdělení přetrvává dodnes (Balcer, 2014, s. 105 - 107).

Tento obecný pohled na etnickou identifikaci může být mnohdy poněkud zcestný. Důležitou roli v této problematice hraje také národní uvědomění. Tak například 25% respondentů z jižních a východních oblastí Ukrajiny uvádí, že jejich hlavním zdrojem národní identity je sovětská kulturní tradice, 20% respondentů uvádí ruskou tradici a lehce přes 40% uvádí tradici ukrajinskou. Podle dalšího průzkumu (uskutečněného v roce 1990 a 1991) se 75% ukrajinských Rusů neidentifikuje s příslušností k ruskému národu (Balcer, 2014, s. 90).

Je potřeba zmínit, že zatímco etnické otázky byly na politické úrovni využívány spíše jako argument pro vylepšení své vlastní pozice v politickém systému, otázka jazyková se stala jednou z těch, které formovaly politický vývoj na Ukrajině po získání nezávislosti. Její využívání se projevovalo ve dvou liniích, jednou bylo prosazování ukrajinštiny jako

oficiálního státního jazyka a druhou byly kroky směřující k ukrajinizaci vzdělávacího systému (Kulyk, 2001, s. 210).

Náboženská dimenze

V éře Sovětského svazu byla na jeho území povolena pouze jedna oficiální církev – ruská pravoslavná. Ještě 8 měsíců před rozpadem SSSR byl přijat nový zákon, který určoval vztah mezi církví a státem, platí dodnes a je považován za jeden z nejliberálnějších v postsovětském prostoru. Garantuje naprosté oddělení církve od státu. Tím je zajištěna rovnost všech náboženských organizací před zákonem. Přijetí tohoto zákona vedlo k obnovení a vytvoření řady církevních organizací. Obnoveny byly řeckokatolická a římskokatolická církev a došlo k poměrně značné pluralitě v rámci pravoslavné církve (Elenskii, 2014, s. 10).

I z náboženského pohledu je Ukrajina poměrně roztržštěná. Zatímco v západních oblastech deklaruje víru v boha více než 90% obyvatel, na východě země je tento podíl pouze lehce přes 60%. Ještě zásadnější jsou poté čísla skutečně praktikujících věřících (navštěvují bohoslužby každý den). V západních regionech je jejich počet zhruba 44%, ve východních regionech tento počet nepřesahuje ani 10%. Specifickou oblastí je jih a východ Ukrajiny, kde se vyskytuje poměrně velký problém s identifikací k jednotlivému náboženství. Například 35% obyvatel Doněcku (což je více než polovina zdejších věřících) nemá příslušnost k jakékoli konkrétní církvi (Mitrokhin, 2001, s.173).

Vysoký podíl věřících v západní části země je do jisté míry ovlivněn přítomností Řeckokatolické církve v 19. století, která se zde stala nositelem ukrajinské identity. V západní části je však zároveň největší míra církevní plurality, téměř 90% všech farností řeckokatolické církve je rozpoloženo v pouhých třech ukrajinských oblastech. Problém v pravoslaví na Ukrajině spočívá především v rozdělení církve na několik větví, které se liší svou provázaností buď na kyjevský, respektive moskevský patriarchát (z toho plynou dvě hlavní větve: Ukrajinská pravoslavná církev Kyjevského patriarchátu – UPC-KP a Ukrajinská pravoslavná církev Moskevského patriarchátu – UPC – MP). Nikolaj Mitrokhin poukazuje na jeden zásadní problém UPC-MP, která je podle jeho slov silně fixována na východní části země, kde je však výrazně nižší počet věřících. Proto se většina jejích farností a věřících nachází spíše v centrální a západní části země. Rozdílný charakter se pak projevuje tím, že v západních částech země věřící podporují nezávislost na Moskvě, jelikož místní věřící spojení s Ruskem odmítají. Věřící z východní části země by naopak podporovali ještě větší spojení s ruskou pravoslavnou církví (Mitrokhin, 2001, s. 186).

Je to právě rozdělení ukrajinské pravoslavné církve, které má poměrně značný přesah i do politického života Ukrajiny. Náboženská otázka byla a je součástí programů všech hlavních relevantních stran. Národně demokratické strany vyjadřují většinou podporu UPC-KP, levicové strany překvapivě podporují moskevské křídlo. Sjednocení pravoslavné církve bylo i do jisté míry cílem všech dosavadních prezidentů Ukrajiny. Jejich přístup se (stejně jako u otázky lingvistické) poněkud lišil.

Vývoj po Oranžové revoluci, a především po událostech na kyjevském Majdanu, přinutil UPC-MP k značné reorganizaci přístupu k ostatním větvím pravoslavné církve, stejně jako odklonu velké části církve od moskevského patriarchátu.

Geopolitická dimenze

Stejně jako dvě předchozí analyzované linie, i pohled na zahraniční orientaci Ukrajiny je velké míry determinovaný historickým vývojem jednotlivých regionů. Největší vliv na politickou orientaci země měla délka období, kterou se daný region nacházel pod ruskou nadvládou. I když v roce 1991 většina Ukrajinců hlasovala za nezávislost na Sovětském svazu, obyvatelé si nebyli tak jistí, že by se země měla dále vyvíjet v naprosté nezávislosti na Rusku. Na počátku 90. let byla pro většinu obyvatel preferovaná cesta spolupráce s ostatními východoslovanskými státy. Svědčí o tom průzkumy veřejného mínění z 90. let, ze kterých vyplývalo, že stabilně více než polovina obyvatel Ukrajiny se přiklání ke spolupráci s Ruskem či Společenstvím nezávislých států, zatímco orientaci na Západ chtěla méně než čtvrtina obyvatel. Pouhých zhruba 15% podporovala naprostou samostatnost Ukrajiny. Rozdíl se objevil také v názorech na vnímání zahraniční hrozby. Více než 60% západních Ukrajinců vnímala jako zahraniční hrozbu Rusko, východní a jižní části země vnímaly jako hrozbu USA a západní Evropu (Chudowsky, 2003, s. 285)..

Nejednota v zahraničně-politické orientaci panovala také v politickém systému. Zatímco Komunistická strana prosazovala ve svém programu orientaci na Rusko, národně demokratické subjekty prosazovaly „pobaltskou“ cestu integrace do evropských struktur. Následovalo poměrně dlouhé období balancování mezi orientací na Rusko a orientací na západní struktury. Spíše než celkový postoj ukrajinské společnosti je však definující vývoj orientace na jihovýchodě země, tradičně proruskými regiony.

Zajímavý je totiž fakt, že podle zjištění průzkumu organizace International foundation for electoral system (IFES), podpora pro orientaci směrem na Rusko zde poměrně výrazně klesla. V roce 2015 se pro ní vyslovilo pouze 14% a 16% obyvatel jižní, respektive východní Ukrajiny (v oblasti Donbasu podporuje směřování k Rusku 70% tázaných). Podporu pro „evropskou“ cestu vyjádřilo 30% respondentů. V ostatních částech dominuje jasně pro

evropská orientace, hlavně na západě země, kde se pro ní vyslovilo 71% tázaných. Vstup do Severoatlantické aliance obyvatelé jižní a východní části země zcela odmítají. (IFES, 2015).

Obecně lze trend shrnout tak, že zatímco západní (do jisté míry konsolidovaná) část ukrajinské společnosti vykazuje poněkud konzistentní pro západní tendence, v jihovýchodních regionech se postoj odraží od aktuální politické situace. Důležitým faktorem je také generační rozdíl, kdy starší část populace žije v jakési nostalgii po sovětském svazu a odmítá odpoutání se od Ruska, zatímco mladší část se kloní nejen k demokratizaci země, ale i k jejímu prozápadnímu směřování. Úspěch vývoje v následujících letech bude závislý na úspěchu provádění reformy a ekonomické stabilitě. I když je otázka zahraniční politiky na Ukrajině poměrně důležitý problém, za dobu nezávislosti podpora pro zapojení do procesu Evropské integrace výrazně stoupla. Zapojení do struktur Severoatlantické aliance zůstává však velmi kontroverzní. Důležitou roli v celém procesu může hrát současný prezident Petro Porošenko, který kandidoval s jasným cílem směřovat Ukrajinu do evropského prostoru (Samokhvalov, 2015, s. 1379 – 1382).

4.3 Federalizace jako řešení?

V teoretické části jsme si vysvětlili, že federace může za určitých specifických podmínek představovat funkční ústavní model pro fragmentovanou a diverzifikovanou společnost. V takové společnosti se očekává nastavení regionálně koncentrovaných institucí, jejichž identita je v rozporu s identitou centra. V předchozí kapitole bylo představeno, že ukrajinská společnost je fragmentovaná ve všech základních hodnotových principech, ať už z kulturního, náboženského nebo geopolitického hlediska. Do éry nezávislosti vstupovala Ukrajina jako značně rozdělená země bez jednotné národní ideje. Zajímavými trendy jsou však oslabování rozdílů mezi postoji jednotlivých segmentů země a postupná „ukrajinizaci“ směrem na východ země. V této kapitole bude zkoumáno, mohla-li by být federalizace řešením pro fragmentovanou ukrajinskou společnost.

V kapitole o štěpících liniích na Ukrajině jsem narazil na dva zajímavé trendy. Prvním z nich je trend rozdělení na východ a západ a druhým je fluktuace identit. Rozdělení společnosti na východ a západ je determinován především historickým vývojem jednotlivých částí země. Důležitá byla délka období, během které se jednotlivé regiony nacházely pod ruskou správou. Tento fakt měl vliv především na kulturní a lingvistickou dimenzi ukrajinské společnosti. Jediná linie, která neodráží rozdělení na východ a západ a je tím pádem poněkud specifická, je dimenze náboženská. To je dáno obecnou fragmentací církve na západu země.

Otázka federalizace je přítomna v ukrajinském prostředí od samého počátku období nezávislosti země. Hned na počátku 90. let někteří autoři poukazovali na možnost rozdělení

země na základě dvou zcela odlišných segmentů země. Z předchozích kapitol skutečně vyplývá, že minimálně v průběhu 90. let se na území Ukrajiny vytvořily dva bipolární tábory, na západě pro západní a pro ukrajinský a na východě pro ruský. Problémem však je, že toto bipolární rozdělení naprosto ignoruje oblasti nacházející se mezi těmito tábory, kde se bylo možné setkávat s poměrně nízkou mírou identifikace a poměrně nejasně definovanými stanovisky. V těchto územích se bylo možné často setkávat s bilingválním obyvatelstvem a obyvatelstvem s duálními identitami. Dalším problémem je, že je na Ukrajině velmi těžké, na rozdíl od některých dalších fragmentovaných zemí, jasně definovat více vzájemně soupeřících etnických identit. S vysokou mírou etnické identifikace se setkáváme pouze na západě země. Na jihovýchodě pozorujeme naopak zajímavý trend oslabování a nestability identit, kdy dochází k rozdílu mezi jednotlivými segmenty. Pokud má být řeč o jihovýchodních částech Ukrajiny, setkáváme se tu čím dál tím častěji s přirozenou ukrajinizací. Postoje zdejšího obyvatelstva se zdají být silně nestabilní a lehce ovlivnitelné. Vývoj identit se bude do jisté míry odrážet od ekonomické situace země a úspěšností prosazování reform (Romanova, 2012, s. 58-59).

Zásadním impulzem pro federalizaci země může být vysoká intenzita požadavků z regionů, jak od veřejnosti, tak od regionálních lídrů. V 90. letech byl největším stoupencem federalizace Mezinárodní blok reform stoupence prezidenta Kučmy Volodymyra Hrynyova, charakteristický svým napojením na oligarchické skupiny na východu země, především v Donbase. Tento subjekt se stavěl do role obhájce zájmů jižních a východních regionů Ukrajiny, i když spíše sledoval pouze své vlastní ekonomické zájmy. Dalším subjektem volajícím po federalizaci země byla Strana regionů, která svou činností převážně reagovala na Oranžovou revoluci. Jejich požadavkem bylo vytvoření Jiho-východní ukrajinské autonomní republiky v rámci federalizované Ukrajiny (Romanova, 2012, s. 59). Kromě těchto ojedinělých případů byla však otázka federalizace země spíše spekulací, než nějakou reálnou politickou otázkou. Důležitost a intenzita problematiky federalizace paralelně klesá a kolísá s náladou a aktuální situací země. Proto byla otázka federalizace intenzivně vyvolána po Oranžové revoluci, kde měla nadpoloviční podporu obyvatelstva v Doněcké, Luhanské a Charkovské oblasti. Na jihu byla podpora 41% a v centrální části už pouze 24%. Jak již bylo zmíněno, v posledních letech se na východu země projevuje čím dál tím větší „ukrajinizace“ země, který se projevil v průběhu událostí na Majdanu, kdy na východě země podporovalo federalizaci pouze 30% obyvatel. Problémem případné federalizace by bylo to, že nově definované subjekty by byly pouze jakýmsi umělým konstruktem, který by nemusel odrážet vývoj identity napříč segmenty. Takové „uvolnění“ vztahů mezi subjekty by mohlo vést k neefektivnímu upevňování identit, čímž by mohl být potlačen přirozený proces

„ukrajinizace“, který můžeme v posledních letech na území Ukrajiny pozorovat. Federalizace by mohla podpořit prohloubení rozdílů mezi jednotlivými územími a mohla by vést k větší nestabilitě a zvýšení separatistických tendencí. Tyto problémy by se mohly projevit především ve východní části zemi, které jsou dodnes do značné míry ovlivňovány oligarchickými skupinami. Tyto struktury by při případné federalizaci mohly získat poněkud významný vliv, což by opět mohlo vést k větší destabilizaci země jako celku (Katchanovski, 2014, s. 21).

4.4 Potřeba decentralizačních reforem

I když míra centralizace v éře nezávislosti kolísala, bylo zřejmé, že Ukrajina potřebuje velkou regionálně-administrativní reformu, která by problém s centralizací řešila. Po dvou dekádách centralizace moci v centru v roce 2014 započala decentralizační reforma. I když je ještě nedokončená, přinesla již poměrně pozitivní signály do ukrajinské společnosti. Spousta ukrajinských regionů se může těšit ročně větším finančním tokům ze státního rozpočtu, které lokální autority využívají k rozvoji regionů. Nové administrativy se mohou těšit ekonomické prosperitě a poměrně zvýšenému respektu z centra (Yesmukhanova, 2017)

Ukrajina je na rozdíl od Ruska **unitární stát**. Její teritoriální dělení se moc nezměnilo od doby Sovětského svazu. Administrativa Arsenije Jaceňuka připravila od roku 2014 rozsáhlé decentralizační reformy, které slibují zvýšit efektivitu ukrajinských regionů a lokálních autorit, vymezit jejich kompetence a zajistit jejich finanční stabilitu. Tyto reformy však vyžadují změny Ústavy Ukrajiny a silnou politickou podporu v parlamentu.

Současný systém administrativního a teritoriálního dělení v sobě zahrnuje: oblasti, distrikty, města, městské distrikty, obce a Autonomní republiku Krym. Místní samosprávu popisuje ukrajinská Ústava v článku 7 a jejich působnost vymezuje dále v kapitole 11. a je definována jako *„právo teritoriální komunity – obyvatel obcí a dobrovolných svazků obyvatel několika obcí v jednu obecní komunitu na samostatné řešení otázek lokálního charakteru v rámci Ústavy a zákonů Ukrajiny“* (Skorupska, 2015, s. 1)

Ukrajinská veřejná správa je rozdělena na centrální vládu a tři úrovně územní správy:

- Regionální úroveň je složena z 27 jednotek
- Okresní úroveň obsahuje 490 okresů (rajonů)
- Komunální úroveň je složena z 12 000 malých obcí a vesnic

Teritoriální příjmy do roku 2014 závisely na vládních rozhodnutích. Vlastní finanční zdroje jednotlivých regionálních subjektů byly velmi limitované. Tyto subjekty neměly skoro žádný vliv na určování výše daní. Téměř polovina lokálních příjmů byla tvořena státní finanční podporou a plnění těchto rozpočtů tak bylo plně závislé na státní administrativě.

Finanční závislost regionů na vládních zásadách bude v rámci budoucích reforem hrát jednu z klíčových rolí.

Diskuze, týkající se decentralizačních reforem je stejně stará, jako nezávislá Ukrajina a „běží“ paralelně s diskuzí o federalizaci. V roce 1991 zdědila zcela nová země silně centralistický model, který poskytoval regionům velmi málo pravomocí. Několik ukrajinských vlád se snažilo prosadit decentralizační reformy, ale nebyly úspěšné. Do roku 2010 se veškeré snahy soustředily především na fiskální, spíše než na politickou decentralizaci (Skorupska, 2015 s. 2).

Trojice autorů – Jurij Hanuščak, Oleksij Sydorčuk a Andreas Umland (2017) se domnívá, že: *„přílišná koncentrace v centru nevede pouze k řadě politickým, administrativním, ekonomickým, legislativním a kulturním, ale i mentálním patologiím v post-Sovětském prostoru. Je to také hlavní důvod nízké kvality služeb ve veřejném sektoru skrz celou Ukrajinu, zahrnujíc například základní vzdělání, zdravotnictví, stavbu pozemních komunikací nebo sociální zabezpečení. Je to ale také jedním z důvodů pomalého ekonomického rozvoje ukrajinských regionů za posledních 25 let.“* Místní ukrajinské autority trpěly podle slov autorů nedostatkem prostředků a zkušeností k zajištění alespoň fundamentálních potřeb obyvatelstva. Obyčejný obyvatel má pouze malou možnost ovlivnit rozhodování při řešení důležitých základních lidských otázek.

Problematiku reforem, jejich potřebu implementace shrnuje ve svém článku *Quo vadis, Ukraine? Je zde šance na úspěch? (Quo vadis, Ukraine? Is there a chance for succes?)* Ivan Mikloš (2015). Ten se domnívá, že největší problém Ukrajiny spočívá v tom, že se v ní po rozpadu Sovětského svazu nevytvořil žádný nový systém, jako například v Polsku nebo Maďarsku. V zemi nefungovala tržní ekonomika, ovládala ji úzká skupina oligarchů a vládl v ní dysfunkční zkorumpovaný systém. Mikloš ovšem zůstává ve svých predikcích pozitivní i přes různá úskalí, které komplikují reformní proces. Mezi tato úskalí řadí autor například politickou jednotnost jak v parlamentu tak vládě, chybějící leadership, tedy absenci přirozeně vůdčích osobností. Mikloš dále dodává, že po volbách v roce 2014 se vytvořil trend pozitivní spolupráce mezi prezidentem a ministerským předsedou (který od Oranžové revoluce naprosto absentoval), problémem však je, že se dost často nedokáže politický diskurz shodnout na rozdělování jejich kompetencí. Autor nakonec dodává, že se od revolučního roku podařilo prosadit již poměrně hodně reforem, některé klíčové jsou však kvůli neshodě v parlamentu stále blokovány (Mikloš, 2015).

Novým impulzem se stala až revoluce na Majdanu v roce 2014. Obě vlády, které následovaly po revoluci deklarovaly decentralizaci jako základní pilíř jejich agendy. Koncept místní správy a reformy územní organizace, přijat Ukrajinou v dubnu 2014, stanovil úkoly

vymezení opodstatněného územního základu pro činnosti místních samospráv v zemi a stanovil materiální, finanční a organizační podmínky pro výkon povinností místních úřadů. Tento Koncept umožňuje existenci 27 velkých správních a územních regionů, ale usiluje především o sloučení 31 000 již existujících vesnic a obcí do větších „efektivnějších územních společenství“ (Smith a Semenyshyn, 2016, s. 6).

Regionální autority k dnešnímu dni dostávají o dost větší příjmy z přerozdělování daní z centrálního státního rozpočtu. V roce 2015 vzrostl monetární objem (podle Výkonné zprávy měsíčních rozpočtů Ministerstva financí Ukrajiny, 2015) pro místní subjekty o 42% oproti roku 2014. V roce 2016 to bylo dokonce o 49% (Výkonná zpráva měsíčních rozpočtů Ministerstva financí Ukrajiny, 2016). Ve výsledku obdržely regiony o 16% více, než bylo na daný rok plánováno. Tento krok měl dokonce i zajímavý vedlejší efekt snižující korupci. Jejím výsledkem totiž byla nejen inflace, ale také daňová formule, která motivovala podniky platit daně a nepředávat peníze v obálkách. Nový model soutěživé distribuce mezi rozpočtových transferů má za cíl posílit jak slabé regiony, tak také ekonomickou rivalitu mezi místními komunitami (Smith a Semenyshyn, 2016, s. 10).

Autoři projektu *Carnegie Endowment For Internation Peace* vydávají každý rok článek monitorující vývoj reforem na Ukrajině. Podle nich byl dalším důležitým krokem k posílení institucionálních a finančních kapacit regionálních autorit krok vlády k dobrovolnému sjednocování malých celků do administrativně větších jednotek – Spojených územních celků (hromad). Celá tato reforma již ke konci roku 2016 přinesla poněkud příznivé výsledky. 15 procent původních celků se dobrovolně spojilo do 367 Spojených územních celků. Tyto celky, mimo jiné, čerpají výhody při přerozdělování daní a dostávají státní dotace na rozvoj infrastruktury, zdravotnictví, vzdělávání apod. Toto fyzické spojování ve větší územní celky je bez pochyby nejvíce viditelný znak decentralizace (Hanušček, Sidorčuk, Umland, 2017)..

Dalším cílem decentralizace je přinutit Spojené územní celky přijímat větší investiční projekty na svém území. To se ovšem k dnešnímu dni děje velmi zřídka a reflektuje to obecnou situaci na Ukrajině. To ovšem nemá za vinu ukrajinská vládní struktura, spíše než celková nedůvěra v Ukrajinu kvůli její mezinárodní image jako zemi s velkou mírou korupce.

Současná legislativa umožňuje menším celkům připojit se dobrovolně k větším územním celkům. Během příštích dvou let předpokládá vláda vytváření subregionálních územních celků (rajonů) které byly zvyklostí za sovětské éry. Tato reorganizace by měla zakončit teritoriální reformu do konce roku 2018 jako klíčový aspekt decentralizace Ukrajiny (Weiss a Jarabik, 2017).

ZÁVĚR

Tato práce si kladla za cíl porovnat dvě protichůdné tendence ve vertikálním rozdělení moci v Rusku a na Ukrajině a dokázat, že zatímco v Rusku docházelo a dochází, především za vlády prezidenta Putina k čím dál tím silnější centralizaci moci, na Ukrajině je trend opačný a dochází na jejím území k decentralizaci. V kapitole o ruském federalizmu jsem představil některé zákony, které následně vedly k oslabení pravomocí ruských regionů a posílení postavení federálního centra. V rámci zkoumání uspořádání na Ukrajině jsem představil existující diskuzi ohledně možné federalizace země a decentralizační reformy, které započaly v roce 2014.

Co se týče Ruska, je zjevné, že podoba Ústavy se v průběhu času nějak zásadně nemění. Dochází však de facto k zajímavému mocenskému posunu ve prospěch federální exekutivy. Tento trend se odehrává v návaznosti na provedení administrativní a centralizační reformy prezidenta Putina, který se snažil vybudovat tzv. vertikálu moci. Zřídil 7 (dnes 8) federálních okruhů, v nichž jím jmenovaní zástupci dohlížejí nad fungováním jednotlivých regionů a koordinaci společné politiky. Tím byl vytvořen mechanismus, díky kterému jsou veškeré zásadní otázky (i regionální povahy) řešeny federální vládou. Tím je popírán princip subsidiarity, o kterém bylo pojednáno v teoretické části. V. Putin zároveň omezil jakýkoliv vliv regionálních politiků na centrální vládnutí. V roce 2004 Putin zrušil přímou volbu hlav subjektů RF, což mnozí považují za totální ovládnutí regionální politiky federálním centrem. Tomu všemu napomáhá role strany „Jednotné Rusko“, která od roku 2005 ovládá obě komory parlamentu. Tím je usnadněno přijímání zákonů a vykonávání exekutivní moci. Federální centrum (v čele v prezidentem) se díky tomuto nastavení těší velké funkční autonomii. Proto je možné fungování dnešního režimu shrnout slovy D. Russella, že *„Rusko je sice formálně federací, uvnitř ovšem funguje jako silně unitární stát“* (Russell, 2015).

Oproti tomu Ukrajina vstoupila do éry nezávislosti jako silně rozdělená země, což je determinováno především rozdílným historickým vývojem jednotlivých částí země. V práci jsem představil některé existující štěpící linie, které se však vyznačují poměrně velkou fluktuací identit a postojů v rámci celé Ukrajiny. Zajímavý je také postupný trend homogenizace „ukrajinizace“ společnosti. I proto se dnes většina autorů přiklání k tomu, že by pro dnešní ukrajinskou společnost nebyla federalizace vhodnou variantou vývoje. Obavy při možné federalizaci převládají především z toho, že by tím mohlo dojít k vytvoření umělých konstruktů, které by nemusely reflektovat reálnou situaci v zemi. Federalizace Ukrajiny by také mohla přispět k autoritářským a separatistickým tendencím na některých (převážně východním) jejích územích. Co však Ukrajina nutně potřebovala (a důvody jsou zmíněny v některých předchozích kapitolách), byla decentralizační reforma, která nakonec

byla opravdu započata v roce 2014. Trojice autorů – Jurij Hanuščak, Oleksij Sydorčuk a Andreas Umland (2017) nám poskytly pohled na možná rizika přílišné centralizace moci: *„přílišná koncentrace v centru nevede pouze k řadě politickým, administrativním, ekonomickým, legislativním a kulturním, ale i mentálním patologiím v post-Sovětském prostoru.“* I když je reforma ještě nedokončená, přinesla již poměrně pozitivní signály do ukrajinské společnosti. Spousta ukrajinských regionů se může těšit ročně větším finančním tokům ze státního rozpočtu, které lokální autority využívají k rozvoji regionů. Nové administrativy se mohou těšit ekonomické prosperitě a poměrně zvýšenému respektu z centra.

Z této práce vyplývá, že na území bývalého Sovětského svazu, konkrétně dnešní Ruské federace a Ukrajiny existují v dnešní době dva opravdu protichůdné trendy v rámci posunu vertikální struktury moci. Zatímco Rusko, především díky krokům prezidenta Putina, za poslední 25 provedlo poměrně rozsáhlou centralizaci a omezilo autonomii svých subjektů, Ukrajina se vydala na cestu decentralizace moci. Lze konstatovat, že ukrajinský unitární model nenarušuje nějakým zásadním způsobem stabilitu, která má být podepřena právě provedením administrativní a decentralizační reformy. Ta by mohla být naopak narušena případnou federalizací země.

Seznam zdrojů

Monografie a sborníky:

ELAZAR, Daniel Judah. *Exploring federalism. Tuscaloosa, Ala.* [u.a.]: Univ. of Alabama Press, 1991. ISBN 9780817305758.

GESSEN, Masha. *The man without a face: the unlikely rise of Vladimir Putin.* Pbk. ed. London: Granta, 2013. ISBN 9781847084231.

ISAEV, B.A. a N.A. BARANOV. *Politicheskie otnosheniã i politicheskiï protsess v sovremennoj Rossii: [uchebnoe posobie].* Sankt-Peterburg: Piter, 2008. ISBN 9785469016762.

KAGARLITSKY, Boris. *The disintegration of the monolith.* New York: Verso, 1992. ISBN 0-86091-573-5.

KAVALSKI, Emilian. a Magdalena. ŽÓLKOŠ. *Defunct federalisms: critical perspectives on federal failure.* Burlington, VT: Ashgate, c2008. ISBN 9780754649847.

KLOKOČKA, Vladimír. *Ústavní systémy evropských států: (srovnávací studie).* Praha: Linde, 1996. ISBN 80-7201-010-7.

KUBÁT, Michal. *Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy.* Praha: Eurolex Bohemia, 2004. Politologie (Eurolex Bohemia). ISBN 80-86432-92-0.

JUDAH, Ben. *Fragile empire: how Russia fell in and out of love with Vladimir Putin.* New Haven: Yale University Press, 2014. ISBN 978-0-300-18121-0.

LIJPHART, Arend. *Patterns of democracy: government forms and performance in thirty-six countries.* New Haven: Yale University Press, 1999. ISBN 978-0300078930.

MARGANIJA, Otar Leontievich. *SSSR posle raspada. Sankt-Peterburg: Ekonomicheskaja shkola,* 2007. ISBN 5902402131.

MARPLES, David R. *The collapse of the Soviet Union: 1985-1991.* New York: Longman, 2004. ISBN 978-0-582-50599-5.

MYERS, Steven Lee. *Nový car: vzestup a vláda Vladimíra Putina.* Praha: Argo, 2016. ISBN 978-80-257-1752-3.

ŘÍCHOVÁ, Blanka. *Úvod do současné politologie: [srovnávací analýza demokratických politických systémů].* Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-348-2.

SAKWA, Richard. *Russian politics and society.* 4th ed., Fully rev. and updated. New York: Routledge, 2008. ISBN 978-0415415286.

Odborné články:

ALEXANDER, James. *Federal reforms in Russia: Putin's challenge to the republics*. Demokratizatsiya, vol. 12, no. 2, 2004, p. 233+. Academic OneFile, Accessed 17 July 2017.

AUER, Andreas. *The constitutional scheme of federalism*. Journal of European Public Policy [online]. 2005, 12(3), 419-431 [cit. 2016-04-16]. ISSN 13501763. Dostupné z: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=hus&an=17210622&scope=site>

Baeva, Ekaterina. *Centralizacya vlasti v rossijskoj Federacii v kontekste administrativnoj reformy gosudarstvenno upravlieniya*, 2007. Dostupné z: http://www.lomonosov-msu.ru/archive/Lomonosov_2007/08/baeva-11@mail.pdf

BAKLI, N., GARIFULLINA, G. Politekonomiya vyborov i naznachenij gubernatorov v Rossii. In: Nac. Issledovaniya „Vyschaya skola ekonomiki“. Moskva, 2013.

BALCER, Adam. *Borders within Borderland: The ethnic and cultural diversity of Ukraine*. In: BACHMANN, Klaus a Igor LYUBASHENKO. *The Maidan Uprising, separatism and foreign intervention: Ukraine's complex transition*. First edition. New York: Peter Lang GmbH, Internationaler Verlag der Wissenschaften, 2014, s. 87-118.

BRANSTEN, Jeremy. *Russia: Putin Signs Bill Eliminating Direct Elections Of Governors*. Radio Free Europe [online]. 2004 [cit. 2017-05-09]. Dostupné z: <https://www.rferl.org/a/1056377.html>

BURGESS, Michael. *Federalism and Political Territoriality: The Character and Significance of Constituent Units in the New Federal Models* [online]. Paper prepared for the Annual Conference of the International Association of Centres for Federal Studies (IACFS), 19-21 September 2012 on the theme 'Federalism, Regionalism and Territory', , 1-25 [cit. 2016-04-16]. Dostupné z: [http://www.issirfa.cnr.it/download/Michael%20Burgess%20\(paper\).pdf](http://www.issirfa.cnr.it/download/Michael%20Burgess%20(paper).pdf)

ČIRIKOVA, A. Politika centralizacii: „vertikála vlasti“ v ocenkach regionálnich elit. Dva prezidentských sroka Putina: dynamika peremen. Pod redakciej N. Lapinoj, 2008.

ELENSKII, Viktor. *Ukrainian Orthodoxy and the Ukrainian Project*. Russian Politics and Law [online]. 2014-7-1, 52(4), 7-33 [cit. 2016-03-07]. DOI: 10.2753/RUP1061-1940520401. ISSN 1061-1940. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.2753/RUP1061-1940520401>

ERK, Jan a Lawrence ANDERSON. *The Paradox of Federalism: Does Self-Rule Accommodate or Exacerbate Ethnic Divisions?* [online]. 2009, 19(2), 191-202 [cit. 2016-04-16]. DOI: 10.1080/13597560902753388. ISSN 1359-7566. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13597560902753388>

GAJDUK, V. a SULEYMANOV, A. *Pryamye vybory glav subyektov Rossijskoj Federacii (2004-2012 g.)* in Evrazijskij juridicheskij zhurnal, No. 6, 2012, Dostupné z: https://www.eurasialaw.ru/index.php?option=com_jcontentplus&view=article&id=3206:-20042012-lr-lr&catid=148:2010-08-12-05-13-05&Itemid=196

GOLTS, Alexander. *Putin's Power Vertical Stretches Back to Kursk*. The Moscow Times [online]. 2010 [cit. 2017-05-09]. Dostupné z: <https://themoscowtimes.com/articles/putins-power-vertical-stretches-back-to-kursk-674>

HANUŠČAK, Jurij, Oleksij SYDORČUK a Andreas UMLAND. *Ukraine's most underreported reform*. New Easter Europe [online]. 2017 [cit. 2017-05-13]. Dostupné z: <http://neweasterneurope.eu/articles-and-commentary/2328-ukraine-s-most-underreported-reform-decentralisation-after-the-euromaidan-revolution>

HERSPRING, Dale R. *Putin's Russia: past imperfect, future uncertain*. 3rd ed. Lanham: Rowman & Littlefield, c2007. ISBN 978-0742553927.

HYDE, Matthew. *Putin's federal reforms and their implications for presidential power in Russia*. Colchester, Essex: Dep. of Government, Univ. of Essex, 2000. ISBN 9781898280668.

CHUDOWSKY, Victor a Taras KUZIO. *Does public opinion matter in Ukraine? The case of foreign policy*. Communist and Post-Communist Studies [online]. 2003, 36(3), 273-290 [cit. 2016-03-22]. DOI: 10.1016/S0967-067X(03)00039-4. ISSN 0967067x. Dostupné z: <http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0967067X03000394>

KULYK, Volodymyr. *The Politics of Ethnicity in Post-Soviet Ukraine: Beyond Brubaker*. Journal of Ukrainian Studies. 2001, 26(1-2), 197-221. Dostupné také z: <http://ipiend.gov.ua/uploads/docs/Kulyk-JUS-2001.pdf>

LAPINA, N. *Centralizacija vlasti v Rossi*, No. 1(8), 2008. Dostupné z: <http://cyberleninka.ru/article/n/tsentralizatsiya-vlasti-v-rossii-kak-realizovyvalsya-politicheskij-proekt>

LIJPHART, A. *Constitutional Design for Divided Societies*. Journal of Democracy, vol. 15 no. 2, 2004, pp. 96-109. Project MUSE, doi:10.1353/jod.2004.0029

MCGARRY, John a Brendan O'LEARY. *Must Pluri-national Federations Fail?* [online]. 2009, 8(1), 5-25 [cit. 2016-04-16]. DOI: 10.1080/17449050902738838. ISSN 1744-9057. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/17449050902738838>

MIKLOŠ, Ivan. *Quo vadis, Ukraine?* Centre For Socail And Economic Research [online]. 2015 [cit. 2017-05-15]. Dostupné z: <http://www.case-research.eu/en/quo-vadis-ukraine-asks-ivan-miklo-during-139th-mbank-case-seminar>

MITROKHIN, Nikolai. *Aspects of the Religious Situation in Ukraine*. Religion, State and Society [online]. 2001, 29(3), 173-196 [cit. 2016-03-07]. DOI: 10.1080/09637490120093133. ISSN 0963-7494. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09637490120093133>

MONTEUX, Camille A. *Decentralisation: the new delusion of ethnic conflict regulation? International journal on multicultural societies* [online]. 2006, 8(2), 162-182 [cit. 2016-04-16]. Dostupné z: <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001499/149924e.pdf>

PROTSYK, Oleh. *Troubled Semi-Presidentialism: Stability of the Constitutional System and Cabinet in Ukraine*. Europe-Asia Studies [online]. 2003, 55(7), 1077-1095 [cit. 2016-04-16]. ISSN 09668136. Dostupné z: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=edsjsr&an=edsjsr.3594624&scope=site>

PROTSYK, Oleh. *Constitutional Politics and Presidential Power in Kuchma's Ukraine*. *Problems of Post-Communism* [online]. 2005, 52(5), 23-31 [cit. 2016-04-16]. ISSN 10758216. Dostupné z: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=poh&an=18471503&scope=sit>
e

ROMANOVA, Valentyna. *Regionalist Origins of Centralisation in Ukraine*. *Sphere of Politics / Sfera Politicii* [online]. 2012, 20(1), 54-60 [cit. 2016-04-16]. ISSN 12216720. Dostupné z: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=poh&an=74458260&scope=site>

RUMJANVEC, Oleg Germanovich. *Konstitucionnyj krizis v Rossi i vozmozhnyj vychod iz nevo. Istoriya novoj Rossii*. Dostupné z: <http://ru-90.ru/content/румянцев-ог-конституционный-кризис-в-российской-федерации-и-возможный-выход-из-него>

RUSSEL, Martin. *Russia's federal structure: Federal in form, unitary in funkcion*. European parliament research service, 2015. ISBN: 978-92-823-8022-2

SAKWA, Richard. *Russian politics and society*. 3rd ed. New York: Routledge, 2002. ISBN 978-0415227520.

SAKWA, Richard. *Putin: Russia's choice*. 2nd ed. New York: Routledge, 2008. ISBN 978-0415407663.

SAMOKHVALOV, Vsevolod. *Ukraine between Russia and the European Union: Triangle Revisited*. *Europe-Asia Studies* [online]. 2015, 67(9), 1371-1393 [cit. 2016-03-22]. DOI: 10.1080/09668136.2015.1088513. ISSN 0966-8136. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09668136.2015.1088513>

SKORUPSKA, Adriana. *Ukraine: Local Government Reform Accelerates, but Slowly*. *Ukraine: Local Government Reform Accelerates, but Slowly*. The Polish Institute of International Affairs [online]. 2015, , 2 [cit. 2017-04-13]. Dostupné z: https://www.pism.pl/files/?id_plik=17780

SLIDER, Darell. *The politics of transition: shaping a post-Soviet future*. New York: Cambridge University Press, 1993. ISBN 9780521446341.

SLIDER, Darrell. *How United is United Russia? Regional Sources of Intra-party Conflict*. *Journal of Communist Studies and Transition Politics* [online]. 2010, 10(2) [cit. 2017-05-09]. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/citedby/10.1080/13523271003712617?scroll=top&needAccess=true>

SHEVTSOVA, L. F. & ECKERT, M. H. *The Problem of Executive Power in Russia*. *Journal of Democracy*, vol. 11 no. 1, 2000, pp. 32-39. Project MUSE. Dostupné z: <https://muse.jhu.edu/article/17023>

SHEVCOVA, Lilia. *The Kremlin Is Winning*. The American Interest [online]. 2015 [cit. 2017-05-15]. Dostupné z: <https://www.the-american-interest.com/2015/02/12/the-kremlin-is-winning/>

SHULMAN, Stephen. *National Identity and Public Support for Political and Economic Reform in Ukraine*. Slavic Review, vol. 64 (1). 2005, pp. 59–87., www.jstor.org/stable/3650067.

SPOHR, Kristina a David REYNOLDS. *New Russia, old values: Twenty-five years after the demise of the Soviet Union, Russia is consumed by an insatiable desire for recognition as the equal of America*. NewStatesman [online]. 2017 [cit. 2017-05-07]. Dostupné z: <http://www.newstatesman.com/world/2017/01/putins-revenge>

STANOVAYA, Tatiana. *Russian Governors Rush To Early Elections*. Institut moderního Ruska [online]. 2014 [cit. 2017-05-09]. Dostupné z: <https://imrussia.org/en/analysis/politics/764-russian-governors-rush-to-early-elections>

VYKOUPILOVÁ, Hana. *Víceúrovňové vládnutí v Evropě: koncepce, modely, typy*. In. DANČÁK, Břetislav a Vít HLOUŠEK (eds.). *Víceúrovňové vládnutí v Evropě: zkušenosti, problémy a výzvy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2007. ISBN 978-80-210-4458-6.

WEISS, Andrew S. a JARABIK Balasz. *Ukraine Reform Monitor: April 2017*. Carnegie Endowment For International Peace [online]. 2017 [cit. 2017-05-13]. Dostupné z: <http://carnegieendowment.org/2017/04/19/ukraine-reform-monitor-april-2017-pub-68700>

WILSON, Andrew. *Ukrainian nationalism in the 1990s : a minority faith*. Cambridge England New York: Cambridge University Press, 1996. Print. ISBN 9780521574570

WOLCZUK, Kataryna. *The moulding of Ukraine: the constitutional politics of state formation*. New York, NY: Central European University Press, 2001. ISBN 978-9639241251.

YERGIN, Daniel. *The quest: energy, security and the remaking of the modern world*. [New edition]. New York: Penguin Books, 2012. ISBN 9780143121947.

YEKELCHYK, Serhy. *Ukraine: birth of a modern nation*. New York: Oxford University Press, 2007. ISBN 978-0195305463.

YESMUKHANOVA, Anastasiya. *Ukraine's slow struggle for reform*. Carnegie Europe, 2017. Dostupné z: <http://carnegieeuropa.eu/2017/04/27/ukraine-s-slow-struggle-for-reform-event-5565>

Ostatní:

Federální zákon RF č. 95: O politických stranách. In: . Dostupné také z: <http://docs.cntd.ru/document/901792270>

Hrubý domácí produkt na obyvatele. Federální služba vládní statistiky [online]. 2010 [cit. 2017-05-08]. Dostupné z:

http://www.gks.ru/bgd/regl/B03_14/IssWWW.exe/Stg/d010/i011590r.htm (v ruském jazyce).

OECD Territorial Reviews. Paris: OECD Publishing, 2014. ISBN 9789264204836.

Počet a rozmístění obyvatelstva RF. Federální služba vládní statistiky [online]. 2010 [cit. 2017-05-08]. Dostupné z:

http://www.gks.ru/free_doc/new_site/perepis2010/croc/perepis_itogi1612.htm (v ruském jazyce).

Regulační reformy v Rusku: Kapacity vlády k dosažení vysoce kvalitních reforem. OECD [online]. [cit. 2017-05-09]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/gov/regulatory-policy/34985412.pdf>

The World Factbook: Europe: Ukraine. In: Central Intelligence agency: The World Factbook [online]. 2017 [cit. 2017-05-09]. Dostupné z:

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/up.html>

Ústava Ruské federace

Ústava Ukrajiny

Výhled finanční stability. Centrální banka ruska [online]. 2010 [cit. 2017-05-08]. Dostupné z: http://www.cbr.ru/publ/Stability/fin-stab-2014-15_4-1r.pdf

Výpis konsolidovaných rozpočtů subjektů RF. Ministerstvo financí Ruské federace [online]. 2010 [cit. 2017-05-08]. Dostupné z: http://info.minfin.ru/region_compare.php

